

MINISTERSTWO INWESTYCJI I ROZWOJU

Program rządowy

Dostępność Plus

2018-2025

PROJEKT

Marzec 2018

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

Warszawa 2018

Opracowanie:

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

ul. Wspólna 2/4, 00-926 Warszawa

www.mii.gov.pl

Departament Europejskiego Funduszu Społecznego

tel. 22 273 80 50

fax. 22 273 89 08

e-mail: dostepnosc.plus@mii.gov.pl, sekretariatDZF@mii.gov.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
DOSTĘPNOŚĆ – PO CO, JAK I DLA KOGO?	7
KOGO DOTYCZY DOSTĘPNOŚĆ?	7
JAK DOSTĘPNOŚĆ WPŁYWA NA ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY?	8
JAK PROGRAM PRZYCZYNI SIĘ DO POPRAWY DOSTĘPNOŚCI?	9
ZAPLANOWANE EFEKTY	11
DIAGNOZA	12
NAJWAŻNIEJSZE WYZWANIA W OBSZARZE DOSTĘPNOŚCI:	12
ARCHITEKTURA	13
CYFRYZACJA	14
EDUKACJA	15
ZDROWIE	16
KULTURA	17
KONKURENCYJNOŚĆ	17
KOORDYNACJA	18
I. ARCHITEKTURA	20
DZIAŁANIE 1	21
DZIAŁANIE 2	21
DZIAŁANIE 3	22
DZIAŁANIE 4	22
II. TRANSPORT	24
DZIAŁANIE 5	24
DZIAŁANIE 6	25
DZIAŁANIE 7	26
DZIAŁANIE 8	27
DZIAŁANIE 9	27
III. EDUKACJA	29
DZIAŁANIE 10	30
DZIAŁANIE 11	30
DZIAŁANIE 12	31

DZIAŁANIE 13	31
DZIAŁANIE 14	32
DZIAŁANIE 15	32
IV. SŁUŻBA ZDROWIA.....	33
DZIAŁANIE 16	34
DZIAŁANIE 17	34
V. CYFRYZACJA.....	36
DZIAŁANIE 18	37
DZIAŁANIE 19	37
DZIAŁANIE 20	38
VI. USŁUGI	39
DZIAŁANIE 21	40
DZIAŁANIE 22	40
DZIAŁANIE 23	40
DZIAŁANIE 24	41
DZIAŁANIE 25	42
VII. KONKURENCYJNOŚĆ	44
DZIAŁANIE 26	44
DZIAŁANIE 27	45
DZIAŁANIE 28	45
DZIAŁANIE 29	46
DZIAŁANIE 30	46
VIII. KOORDYNACJA	48
DZIAŁANIE 31	48
DZIAŁANIE 32	49
DZIAŁANIE 33	50
DZIAŁANIE 34	50
DZIAŁANIE 35	51
DZIAŁANIE 36	52
DZIAŁANIE 37	52
DZIAŁANIE 38	53
DZIAŁANIE 39	53
SYSTEM REALIZACJI	55
MONITOROWANIE I EWALUACJA	57
FINANSOWANIE.....	58

WSTĘP

Miarą dojrzałości państwa jest to, jak traktuje i opiekuje się swoimi słabszymi obywatelami. Naszym wielkim zadaniem będzie stworzenie Polski prawdziwie przyjaznej dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Expose Prezesa Rady Ministrów
Mateusza Morawieckiego, 12 grudnia
2017 roku.

Bezpieczeństwo, zdrowie, wolność czy bardziej generalnie – dobra jakość życia, to wartości, które są celem każdego z nas i podstawą dobrobytu współczesnego społeczeństwa. Jednym z aspektów jakości życia jest swobodny dostęp do dóbr, produktów, usług i możliwość udziału w życiu społecznym i publicznym. Dostęp nie zawsze jest równy dla wszystkich – bo ludzie na różnych etapach życia mają różne potrzeby i różne możliwości.

Żaden kraj nie rozwija się w sposób zrównoważony, jeśli istnieją w nim duże nierówności społeczne. Dla każdego z nas oznacza to równe szanse w osiągnięciu pozycji społecznej, dóbr materialnych czy realizacji potrzeb i ambicji. Dostępna i przyjazna przestrzeń publiczna to warunek sukcesu. Dlatego dla poprawy spójności w społeczeństwie, państwo musi podejmować działania prawne, organizacyjne, instytucjonalne czy finansowe, które będą służyć wyrównywaniu szans wszystkich.

Aby zapewnić w Polsce przyjazne warunki do życia, potrzebny jest kompleksowy program, zapewniający wieloaspektowe, systemowe i skoordynowane działania. Ich celem jest podniesienie jakości i zapewnienie niezależności życia dla osób o szczególnych potrzebach, w tym osób starszych i osób z trwałymi lub czasowymi ograniczeniami w mobilności i percepcji. Służyć temu będzie poprawa dostępności przestrzeni publicznej, architektury, transportu, produktów i usług na szeroką skalę.

Wszystkie te działania zostały ujęte w ramy rządowego programu Dostępność Plus.

To nowa inicjatywa, której celem jest dokonanie przełomu w rozwoju cywilizacyjnym i jakości życia wszystkich mieszkańców naszego kraju. Program dotyczy sfer życia społecznego, które dotychczas nie były wystarczająco obecne w debacie publicznej, nie tworzyły spójnej całości. Swym zakresem obejmuje solidarność z najsłabszymi oraz zrozumienie i wyrównanie szans dla wszystkich osób o szczególnych potrzebach, na równi z innymi.

Program wyrasta z trzech głównych przesłanek. Po pierwsze, jest zakorzeniony w zasadzie pomocniczości państwa wobec wszystkich grup społecznych. Wśród nas żyje bardzo wiele osób o różnych rodzajach niepełnosprawności, seniorów, osób doświadczających czasowej utraty zdrowia czy sprawności fizycznej. Dla nich

wszystkich – ale także dla nas samych w przyszłości – musimy zbudować dostępną, przyjazną przestrzeń publiczną i dobre warunki życia.

Po drugie, Program jest konsekwencją polityki zrównoważonego rozwoju. Polityka ta wskazuje, że rozwój społeczny jest zasadniczym czynnikiem wsparcia postępu gospodarczego. Generuje innowacje i zasoby do ich tworzenia.

Po trzecie, Program jest wynikiem oceny stanu rzeczywistości społecznej i fizycznej. Osoby z niepełnosprawnościami i seniorzy stanowią znaczną część naszego społeczeństwa, żyją w rodzinach i lokalnych społecznościach obok nas, korzystają na co dzień z tych samych usług i produktów. Przestrzeń publiczna wymaga więc istotnej przebudowy, aby na równych zasadach służyć wszystkim jej użytkownikom. Ideą jest podejmowanie działań dziś z myślą o przyszłości z lepszą jakością życia dla wszystkich.

Tego rodzaju zmiana jest osiągalna pod warunkiem realizacji Programu, w który zaangażowana zostanie nie tylko strona rządowa, ale także samorządy terytorialne, przedsiębiorcy, partnerzy społeczni oraz mieszkańcy. Każdy z użytkowników przestrzeni powinien móc być jej projektantem, bo przecież to on będzie w przyszłości w niej mieszkał i z niej korzystał. Razem możemy zdziałać więcej dla wszystkich obywateli.

Nasz Program jest ambitny ale uwzględnia realia finansowe i dlatego został zaplanowany na kilka najbliższych lat. Skala inwestycji jest duża, ale nie spowoduje istotnego obciążenia dla budżetu kraju czy samorządów. Impuls budżetowy z jakiego Polska korzysta w ramach europejskiej polityki spójności jest doskonałą okazją do zaprojektowania lepszego, bardziej przyjaznego otoczenia dla nas wszystkich. Każdy z nas na różnych etapach życia doświadcza barier i boryka się nawet z prostymi zadaniami. Teraz mamy szansę stworzyć lepszą rzeczywistość dla tych, którzy tego doświadczają częściej, a nawet przez całe życie. Kraj, który dba o swoją przyszłość, dba o wszystkich obywateli. Wspólnie wykorzystajmy tę szansę i stwórzmy lepszą, bardziej przyjazną Polskę.

DOSTĘPNOŚĆ – PO CO, JAK I DLA KOGO?

DLACZEGO POLSKA POTRZEBUJE POPRAWY DOSTĘPNOŚCI?

CZYM JEST DOSTĘPNOŚĆ?

Dostępność to właściwość środowiska (przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów informacyjno-komunikacyjnych, produktów, usług), która pozwala osobom z ograniczeniami funkcjonalnymi (fizycznymi i poznawczymi) na korzystanie z niego na zasadzie równości z innymi. Dostępność jest dla wielu osób warunkiem prowadzenia niezależnego życia i uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym kraju, społeczności lokalnej, szkoły czy miejsca pracy.

Dostępność może być zapewniona głównie dzięki zastosowaniu dla nowych inwestycji uniwersalnego projektowania, którego celem jest ułatwienie życia wszystkim pełnosprawnym i niepełnosprawnym członkom społeczeństwa. Dostępność to także usuwanie istniejących barier poprzez racjonalne usprawnienia, w tym technologie kompensacyjne i asystujące. Zapewnianie dostępności – czy inaczej udostępnianie – gwarantuje dotarcie do szerszej grupy odbiorców, otwarcie na nowych użytkowników, klientów, gości, zwiększając rozpoznawalność i aktywność na rynku konsumenckim. Większość rozwiązań technologicznych czy architektonicznych, z których dziś chętnie korzystają wszyscy, pierwotnie tworzona była z myślą o osobach ze specjalnymi potrzebami, na przykład autobusy niskopodłogowe, przestronne toalety, podjazdy, brak progów, regulowane meble, antypoślizgowe powierzchnie, informacja głosowa.

KOGO DOTYCZY DOSTĘPNOŚĆ?

Dostępność dotyczy nas wszystkich ale w codziennym życiu jej brak jest dostrzegany głównie przez osoby o szczególnych potrzebach:

- osoby na wózkach inwalidzkich, poruszające się o kulach, osoby o ograniczonej możliwości poruszania się;
- osoby niewidome i słabowidzące;
- osoby głuche i słabosłyszące;
- osoby z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi;
- osoby starsze;
- kobiety w ciąży;
- osoby z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi;
- osoby mające trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (trudności z komunikowaniem się lub rozumieniem języka pisanego albo mówionego);
- osoby o nietypowym wzroście (w tym również dzieci);

- osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem.

Proponowana definicja ma zastosowanie do ograniczeń czasowych i trwałych.

Z punktu widzenia dostępności przestrzeni publicznej, beneficjentami Programu, którzy skorzystają ze środowiska dostępnego będą nie tylko osoby starsze czy z niepełnosprawnościami. Ocenia się, że nawet 30% społeczeństwa może mieć trwałe lub czasowe ograniczenia w mobilności czy percepcji. Należą do nich ludzie poruszający się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, lasek, balkoników, protez, wózków inwalidzkich), z uszkodzonym narządem słuchu, wzroku, z trudnościami manualnymi i poznawczymi (na przykład po udarze, cierpiący na chorobę Alzheimera), kobiety w ciąży, osoby z wózkiem dziecięcym, z ciężkim bagażem oraz słabsze fizycznie (na przykład w wyniku choroby) i mające trudności w poruszaniu się. Wiele z tych osób nie posiada statusu osoby niepełnosprawnej.

JAK DOSTĘPNOŚĆ WPŁYWA NA ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY?

Dostępność wpływa na wiele obszarów życia wszystkich obywateli bez wyjątku, determinując ich indywidualną sytuację społeczną i ekonomiczną oraz warunkując jakość życia. Dla dorosłego człowieka, zdrowego, w pełni sił, który nie potrzebuje wsparcia w poruszaniu się, doświadczaniu rzeczywistości, dostępność jest najczęściej niezauważalna. Ale dla wielu osób, czasowo bądź trwale dotkniętych trudnościami, dostępność warunkuje możliwość samodzielnego, niezależnego funkcjonowania i udziału w różnych sferach życia. W życiu codziennym, dostępność miejsca zamieszkania, placówki edukacyjnej, sklepu, środków transportu, miejsca pracy, czy instytucji publicznych jest jednym z fundamentalnych elementów funkcjonowania społeczeństwa, opartego na zasadach równości i solidarności. Od kondycji dostępności zależy stopień rozwoju tak bardzo dziś potrzebnych więzi społecznych – budowanych na przykład w drodze międzypokoleniowej integracji.

Przez ostatnie lata Polska na tle innych państw Unii Europejskiej, rozwijała się gospodarczo w relatywnie szybkim tempie. Rozwój, który jest zrównoważony nie powinien obejmować jednak wyłącznie kwestii ekonomicznych. W takim samym stopniu musi uwzględniać wymiar spójności czy solidarności społecznej, mierzonej poprawą jakości życia wszystkich mieszkańców, a najbardziej osób o specjalnych potrzebach czy zagrożonych społecznym wykluczeniem.

Pierwsza dekada XXI wieku obok znaczących zmian o charakterze globalnym, przyniosła istotne zmiany struktury wiekowej ludności i wzrost udziału osób o szczególnych potrzebach, wymagających tworzenia przestrzeni, produktów i usług wolnych od barier. Polska jest obecnie najszybciej starzejącym się państwem Unii Europejskiej. Populacja osób powyżej 65. roku życia stanowi obecnie 16% mieszkańców Polski. W 2024 roku osiągnie 23% ludności, a w 2025 roku – 33%. Według prognoz, seniorzy będą stanowili coraz liczniejszą grupę społeczną – zdrowszą i dłużej aktywną (także zawodowo) niż dziś, ale w znacznej części wymagającą opieki i wsparcia w samodzielnym funkcjonowaniu (szczególnie w przypadku osób sędziwych po 80. roku życia, których liczba w 2030 roku wyniesie około 2,2 mln). Samodzielne funkcjonowanie nie oznacza tylko codziennej, elementarnej samoobsługi, ale także możliwość prowadzenia gospodarstwa domowego i wyjścia poza jego ramy – na przykład w celu zrobienia zakupów, wizyty u lekarza, odwiedzania znajomych czy rodziny. Szczególnie u osób samotnych, niemoc wykonania tych czynności ogranicza samodzielność i prowadzi do

wykluczenia z życia społecznego. Rosnąca populacja osób starszych stanowić będzie także coraz bardziej istotny segment konsumentów dóbr i usług, co stwarza szanse dla rozwoju srebrnej gospodarki (gospodarki senioralnej).

Ryzyko wykluczenia społecznego dotyczy nie tylko osób starszych. W równym stopniu narażonych na nie jest około 5 mln osób niepełnosprawnych mieszkających w Polsce – czyli blisko 12% naszego społeczeństwa. W zależności od kryterium niepełnosprawności ta grupa może liczyć od 4,9 mln do nawet 7,7 mln osób. Nie wiadomo dokładnie jaki procent stanowią osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi. Przyjmuje się, że jest ich około 10% ogólnej liczby. W Polsce żyje około 1,8 mln osób z niepełnosprawnością wzroku. Większość z nich nie urodziła się niewidomymi, ale straciła wzrok w ciągu życia z różnych powodów. W przypadku osób z niepełnosprawnością słuchu jeszcze trudniej o dane. Szacuje się, że to około milion osób głuchych lub słabosłyszących. Problem ze słuchem ma także co czwarta osoba po 65. roku życia. Niepełnosprawność to także ograniczenia intelektualne, choroby psychiczne czy niepełnosprawności sprzężone (dwa lub więcej rodzajów ograniczeń). W poradniach zdrowia psychicznego leczy się ponad milion osób. Według ostrożnych szacunków, w różnym stopniu natężenia oraz częstotliwości, pośrednio lub bezpośrednio problemy te dotyczą około 5-8 mln Polaków (nawet blisko co czwarta osoba). Co więcej, w związku z intensywnym rozwojem cywilizacji i uprzemysłowienia, a co za tym idzie zwiększeniem poziomu społecznych zagrożeń – przewidywane jest nasilenie się ryzyka pogorszenia kondycji psychicznej społeczeństwa.

Aktywność i samodzielność osób z niepełnosprawnościami jest z różnych powodów utrudniona. Rozwój nowych technologii oraz produkty z obszaru technologii kompensacyjnych pozwalają na wyrównywanie szans, ale często barierą pozostają wysokie ceny lub brak możliwości ich zastosowania w indywidualnych przypadkach. Dlatego ważne jest, aby nie tylko kompensować skutki niepełnosprawności na poziomie indywidualnym, ale przede wszystkim stwarzać warunki dla budowy otoczenia, które będzie przyjazne i zbudowane na zasadach uniwersalnych.

JAK PROGRAM PRZYCZYNI SIĘ DO POPRAWY DOSTĘPNOŚCI?

Program „Dostępność Plus” zakłada dwutorowe oddziaływanie na stan dostępności w Polsce.

Pierwszym, strategicznym wymiarem jest **trwale włączenie problematyki dostępności do wszystkich polityk publicznych, do praktyki planowania, realizacji i oceny funkcjonowania państwa.**

Zostanie to osiągnięte poprzez:

- Po pierwsze – wprowadzenie konkretnych przepisów prawnych (standardów dostępności), które zagwarantują dostępność w prowadzeniu inwestycji budowlanych, zakupie odpowiednio przygotowanych środków transportu, oznaczaniu tras i przestrzeni publicznej, czy realizacji zadań publicznych przez administrację (na przykład dostępne strony internetowe, druki, formularze). Wymaga to skoordynowanego podejścia w różnych sektorach i spojrzenia na tę problematykę „z lotu ptaka”. Skoordynowana polityka zapewniania dostępności musi mieć charakter partycypacyjny – włączający wszystkie podmioty i środowiska w przygotowanie, dostarczanie i weryfikację

dostępnych produktów i usług powszechnych. W rezultacie tych działań, kwestia dostępności stanie się integralnym, trwałym i istotnym elementem różnych polityk publicznych. Oznacza to, że każde nowo podejmowane działanie, każdy nowo zakupiony środek transportu czy każdy nowo oddawany do użytku budynek publiczny będzie spełniał wymagania dostępności, służąc wszystkim użytkownikom.

- Po drugie – inwestycje w wiedzę, kompetencje i umiejętności w zakresie dostępności dla kreatorów rzeczywistości społecznej. Dotyczy to w szczególności architektów, urbanistów, inżynierów, programistów, projektantów i przedstawicieli wielu innych zawodów, którzy tworzyć będą nasze otoczenie przez kolejne dziesięciolecia.
- Po trzecie – stworzenie lepszych możliwości rozwoju nowych technologii asystujących, kompensacyjnych czy rozwoju produktów i usług opartych na zasadzie uniwersalnego projektowania. W konsekwencji doprowadzi to do rozwoju modeli biznesowych opartych o przewagę konkurencyjną jaką jest zapewnienie dostępności i poszerzanie grupy klientów czy użytkowników danego produktu.

Drugim wymiarem działań zaplanowanych w Programie są **inwestycje (budowlane, transportowe, technologiczne)** w istniejącą infrastrukturę, przestrzeń, środki transportu, strony internetowe czy usługi o charakterze powszechnym. W formie konkursów na dofinansowanie likwidacji barier, między innymi szkoły, dworce, przystanki, muzea, biblioteki, przychodnie i szpitale staną się bardziej dostępne. Obecność środków rozwojowych z funduszy europejskich stanowi tu dodatkowe ułatwienie i źródło finansowania wielu nowych inwestycji i modernizacji.

Oczywiście przebudowa w duchu idei dostępności całej istniejącej infrastruktury nie jest dziś możliwa. Żaden kraj nie osiągnął nigdy w pełni dostępnej przestrzeni publicznej – tym bardziej nie byłoby to możliwe w krótkim okresie realizacji Programu Dostępność Plus. Chcemy jednak, aby podjęte działania miały charakter katalizujący i skokowo poprawiły stan dostępności w naszym kraju.

Na ten proces należy patrzeć również w perspektywie zmian krótko i długofalowych. Niektóre rozwiązania (legislacyjne) będą możliwe do realizacji już w latach 2018-2019 – choć nie zawsze ich efekty będą widoczne od razu. Często będą miały one charakter odroczoney, na przykład zamówiony zgodnie ze standardami dostępności tabor kolejowy zostanie dostarczony przez producentów za kilka lat. Efekty Programu edukacyjnego, skierowanego do inżynierów i architektów zaowocują nowymi, bardziej dostępnymi projektami budowlanymi po zakończeniu przez nich nauki i rozpoczęciu kariery zawodowej.

Niemniej część inwestycji i zmian ma charakter bezpośredni i ich efekty będą widoczne dość szybko, poprawiając istotnie jakość życia mieszkańców. Dotyczy to na przykład wprowadzenia usprawnień w komunikacji z urzędami (zapewnienie tłumacza języka migowego, wyraźne oznaczenia pomieszczeń, recepcji, punktów obsługi klienta), poprawy funkcjonalności przestrzeni publicznej (montaż ławek, spoczników, barierek, podjazdów) czy bezpieczeństwa i komfortu użytkowników i pasażerów (kontrastowe oznaczanie schodów, szkolenia dla personelu i obsługi transportu, więcej usług dostępnych on-line).

Podjęte zostaną także działania, które wzmocnią producentów technologii adaptacyjnych i kompensacyjnych, co przyczyni się do ich upowszechnienia, a w rezultacie większej dostępności cenowej i lepszej jakości.

ZAPLANOWANE EFEKTY

W wyniku realizacji Programu:

Przestrzeń będzie dostępna dla wszystkich

- **Okolo 1 000 miejsc i budynków użyteczności publicznej, w których zniesiono bariery architektoniczne i komunikacyjne**
- **Co najmniej 20% mieszkań wybudowanych w programie Mieszkanie Plus będzie dostępnych dla osób o szczególnych potrzebach**
- **100 gmin, w których poprawiono jakość przestrzeni publicznej (likwidacja barier)**
- **Wszystkie nowo zakupione autobusy i tramwaje będą dostępne dla osób o specjalnych potrzebach**
- **Wszystkie nowe budynki publiczne będą w pełni dostępne dla osób o specjalnych potrzebach**
- **Strony internetowe wszystkich urzędów i instytucji będą dostępne dla osób niewidomych i niesłyszących**
- **Co najmniej połowa czasu antenowego w TV będzie dostępna dla osób niewidomych i niesłyszących**
- **Systematyczna poprawa istniejącej infrastruktury i otoczenia (dworce, przystanki, parki, chodniki)**

DIAGNOZA

JAKI JEST OBECNY OBRAZ DOSTĘPNOŚCI W POLSCE?

NAJWAŻNIEJSZE WYZWANIA W OBSZARZE DOSTĘPNOŚCI:

- niejednoznaczne i niewystarczające przepisy prawne w zakresie budownictwa i architektury, brak spójnych standardów architektonicznych obowiązujących w całym kraju,
- słabość organów kontrolujących, brak sankcji, niska świadomość wymagań związanych z dostępnością,
- brak wystarczającej ilości pojazdów transportu zbiorowego do obsługi osób z niepełnosprawnościami,
- niedostosowanie obiektów i urządzeń dla potrzeb transportu publicznego (dworce, kasy, biletomaty),
- brak zintegrowanego systemu zarządzania transportem w zakresie obsługi osób o szczególnych potrzebach,
- nieprzystosowanie szkół i uczelni (infrastruktura, wyposażenie, oznaczenia, kwestie bezpieczeństwa) do potrzeb uczniów, studentów i personelu z niepełnosprawnościami,
- niedostosowanie stron i aplikacji internetowych do standardu WCAG 2.0 i niedostępność materiałów multimedialnych (filmów, nagrań audio) umieszczanych w sieci,
- niewielkie wykorzystanie nowych technologii komunikacyjnych do rozwiązywania problemów osób z niepełnosprawnościami,
- brak lub niewystarczająca ilość placówek służby zdrowia dostosowanych pod względem fizycznym i komunikacyjnym do potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
- niewielka ilość czasu antenowego w telewizji, dedykowanego osobom z niepełnosprawnościami, zawierającego audiodeskrypcję lub napisy na żywo, nieatrakcyjne pory emisji,
- niedostępność miejsc rekreacji i wypoczynku na przykład parków, plaż, kąpielisk, tras turystycznych,
- niewielka dostępność wydarzeń kulturalnych (brak zapewnionych alternatywnych form komunikacji),

- brak lub ograniczona możliwość komunikacji urzędowej w formie alternatywnej (w tym druków, ulotek, wzorów pism, formularzy, wniosków).

ARCHITEKTURA

Rzeczywisty obraz dostosowania przestrzeni i środowiska zurbanizowanego przedstawiają wrywkowe badania prowadzone przez instytucje państwowe i organizacje społeczne. Zakres dostępności obiektów użyteczności publicznej pokazuje na przykład badanie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej. Analiza wykonana w powiatach województwa mazowieckiego wykazała, że całkowicie dostępne dla osób z niepełnosprawnościami jest tylko 9% obiektów użyteczności publicznej. Brak dostępności stwierdziły także kontrole Najwyższej Izby Kontroli z 2012 roku przeprowadzone w województwie podlaskim. Przebadano pod kątem dostępności 121 obiektów użyteczności publicznej oddanych do użytkowania w latach 2009-2011 i pierwszej połowie 2012 roku. Wśród tych obiektów aż 110 (91%) nie zostało dostosowanych do korzystania przez osoby z niepełnosprawnościami. Brakuje badań i analiz przedstawiających skalę problemu w małych miastach i na wsi, gdzie poziom dostępności jest zdecydowanie niższy.

Zasadniczym problemem jest brak szczegółowych standardów, które byłyby zgodne z zasadami projektowania uniwersalnego oraz brak skutecznych mechanizmów kontrolnych, gwarantujących realizację dostępności dla nowych obiektów i przestrzeni. Polska jako jedno z czterech państw europejskich nie ma prawnie przyjętych standardów dostępności. Lokalnie (w wybranych miastach) wprowadzane standardy dostępności, choć są istotnym krokiem naprzód, są często niespójne, utrudniają osobom z niepełnosprawnościami orientację i nie zapewniają przewidywalności rozwiązań. Ustawodawstwo ogranicza się do likwidacji barier w dostępie do przestrzeni i budynków, poprzez wprowadzenie w ustawie Prawo Budowlane, który wymaga zapewnienia niezbędnych warunków *do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne*. Interpretacja tego zapisu odnosi się często jedynie do zapewnienia fizycznego dostępu, bez zapewnienia dostępu równoprawnego. Inwestorzy niedostępnych obiektów żyją często w przekonaniu, że zapewnienie pomocy osób trzecich przy pokonaniu na przykład progów lub kilku schodów wejściowych, eliminuje problem osób z niepełnosprawnościami oraz czyni obiekt przyjaznym tej grupie użytkowników. A przecież dostępny obiekt to taki, który pozwala na samodzielne korzystanie przez wszystkich, w tym osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności, oraz nie wymaga od użytkownika ponadstandardowego wysiłku lub pomocy osób asystujących.

Dostępność architektoniczna dotyczy nie tylko przestrzeni publicznej, ale w jeszcze większym stopniu mieszkania, w którym mogą istnieć pierwsze, uniemożliwiające niezależne życie bariery. Rodziny wychowujące dzieci z niepełnosprawnościami mają większe trudności z zaspokojeniem potrzeb mieszkaniowych niż gospodarstwa domowe bez tych osób. Związane jest to z koniecznością zapewnienia opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem. Niskie dochody powodują problem z nabyciem lub wynajmem mieszkania na warunkach rynkowych.

W 2015 roku o dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ubiegało się ponad 36 tys. osób z orzeczeniem o niepełnosprawności – orzeczenie jest warunkiem

przyznania dofinansowania. Wsparcie otrzymało ponad 17 tys. Pokazuje to jak duża jest skala potrzeb, które w związku ze starzeniem społeczeństwa będą wciąż rosnąć.

Władze publiczne powinny zapewnić preferencyjne traktowanie rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami, poprzez łatwiejszy dostęp do mieszkań komunalnych, mieszkań w towarzystwach budownictwa społecznego oraz mieszkań i form wsparcia przewidzianych w Narodowym Programie Mieszkaniowym.

TRANSPORT

Transport publiczny to podstawowy środek komunikacji dla zdecydowanej większości społeczeństwa. Szczególną rolę odgrywa w nim kolej, przewozy autobusowe czy – w niektórych większych miastach – tramwaje. Szacuje się, że około 80% dworców, stacji oraz przystanków kolejowych jest niedostosowanych do potrzeb pasażerów z niepełnosprawnościami, seniorów, rodziców z wózkami dziecięcymi i wszystkich tych, którzy mają różne potrzeby funkcjonalne. Brakuje pochylni, ramp, wind, kontrastowanych schodów, komunikatów głosowych. Tylko w trzech z dziesięciu skontrolowanych przez Najwyższą Izbę Kontroli miast na prawach powiatu wszystkie kursy komunikacji miejskiej odbywały się pojazdami niskopodłogowymi i niskowejściowymi. Zastrzeżenia dotyczą braku albo niewłaściwego stosowania udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami na przystankach komunikacyjnych.

Brakuje także szczegółowych przepisów, zobowiązujących przewoźników publicznych do zakupu i użytkowania w pełni dostępnego taboru. Organizatorzy transportu publicznego mają obowiązek tworzenia planów transportowych uwzględniających potrzeby pasażerów z niepełnosprawnościami. Proces ten trwa i nie wiadomo kiedy osiągnięte zostaną w pełni pozytywne efekty. Dla przykładu PKP Intercity do 2023 roku planuje zwiększyć ilość taboru dostępnego dla pasażerów o ograniczonych możliwościach poruszania się o 70 sztuk wagonów oraz 12 sztuk elektrycznych zespołów trakcyjnych (obecnie spółka posiada 107 wagonów i 74 elektryczne zespoły trakcyjne w miejscami na wózki inwalidzkie). Pozostaje istotna dysproporcja pomiędzy regionami w Polsce. Jak wskazano w Analizie Urzędu Transportu Kolejowego w województwie dolnośląskim 24% taboru jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością, w województwie podlaskim aż 93%. Większość przewoźników, szczególnie zamiejscowy transport autobusowy, nie ma dostępnego taboru i nie ponosi z tego tytułu żadnych konsekwencji.

CYFRYZACJA

Dostępność to także przestrzeń cyfrowa, która otacza nas w coraz większym stopniu. Obecnie na rynku jest coraz mniej usług wolnych od nowoczesnych technologii, które mają za zadanie usprawniać nasze codzienne życie, a często nawet wykonywać część obowiązków w sposób automatyczny, jak na przykład usługa bankowa – polecenie zapłaty. Korzyści związane z rozwojem nowoczesnych technologii są niezaprzeczalne. Jeśli produkty i usługi nie są zaprojektowane zgodnie z zasadami dostępności, powodują zwiększenie poziomu wykluczenia cyfrowego odbiorców, uniemożliwiając lub utrudniając komunikację. Osoby w wieku 65 lat i więcej zdecydowanie rzadziej korzystają z komputera niż ogół społeczeństwa. Na pytanie „Jak często korzysta Pan/Pani z komputera?” jedynie 13% seniorów odpowiedziało „codziennie lub prawie codziennie” (dla porównania procent ten w przypadku ogółu

osób w wieku powyżej 16 lat wynosił 53%). Aż 3/4 osób powyżej 65 lat w ogóle nie używa Internetu. Wpływ na ten fakt może mieć brak dostępności i użyteczności stron internetowych, a co za tym idzie brak potrzeby korzystania z komputera i nowych technologii. Osoby z niepełnosprawnością mają takie same potrzeby w obszarze komunikacji cyfrowej, co osoby pełnosprawne. Chcą funkcjonować jak wszyscy, być uczestnikami życia społecznego.

Przestrzeń cyfrowa, jest obszarem który jako jeden z nielicznych posiada sprecyzowany i zunifikowany standard dostępności (WCAG 2.0, który już dziś jest aktualizowany do wersji 2.1, a docelowo będzie rozwijany do wersji 3.0). Zobowiązuje on podmioty publiczne do dostosowania stron internetowych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Nie wszystkim instytucjom udaje się wywiązać z tego zadania. W 2017 roku poziom dostępności serwisów administracji publicznej wzrósł do 47,8% i jest to ogromny postęp w stosunku do 2015 roku (zaledwie 13%). W 2018 roku mija sześć lat od wejścia w życie rozporządzenia i trzy lata od wprowadzenia obowiązku dostosowania istniejących systemów teleinformatycznych i zapewnienia dostępności dla nowych. Wydaje się więc, że tempo zmian w e-administracji jest zbyt wolne. Trzeba także pamiętać o wciąż aktualnej potrzebie pracy nad materiałami zamieszczanymi w serwisach internetowych. Podobnie jak w przypadku dostępności architektonicznej i transportowej – ustawodawca nie wprowadził kar finansowych ani innych sankcji za naruszenie prawa. Obowiązek stosowania WCAG 2.0 na poziomie AA nałożono także na operatorów telekomunikacyjnych z dwuletnim okresem przejściowym. W tej sferze zmiany w zakresie dostępności stron również postępują zbyt wolno. Z danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej wynika, że jedynie 30% stron www największych przedsiębiorców telekomunikacyjnych spełnia częściowo te wymogi WCAG.

EDUKACJA

Opinie ekspertów wskazują, że warunki kształcenia uczniów i studentów z niepełnosprawnościami zmieniają się na lepsze. Tempo zmian jest oceniane jednak jako niewystarczające. Sytuacja jest szczególnie trudna w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich, gdzie nakłady na edukację dzieci z niepełnosprawnościami są niższe. Wyniki kontroli Najwyższej Izby Kontroli z 2018 roku, wskazały, że w połowie ogólnodostępnych placówek oświatowych, kształcących uczniów z niepełnosprawnościami, nie zapewniono odpowiednich warunków do zaspokojenia potrzeb tych uczniów. Zwrócono uwagę między innymi na: brak wsparcia ze strony osób dodatkowych (44%), zbyt liczne klasy (44%), brak wykwalifikowanych specjalistów (44%), bariery architektoniczne i brak odpowiednich pomieszczeń (31%). Istnieją również inne aspekty i wymiary dostępności, które są trudniej mierzalne, na przykład dostępność procesu nauczania w szkołach. Polityka oświatowa państwa powinna realizować postanowienia *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych z 13 grudnia 2006 roku*, na mocy której istnieje zobowiązanie do zapewnienia edukacji włączającej dla osób z niepełnosprawnościami na wszystkich szczeblach kształcenia.

Instytucje naukowe nie są w większości przygotowane do realizacji programów badawczych z zakresu rozwoju produktów i usług dla użytkowników z różnymi potrzebami. Kierunkiem działań podmiotów krajowych, samorządowych, gospodarczych i edukacyjnych powinno być wprowadzanie zasad projektowania uniwersalnego, jako elementu poprawy jakości funkcjonowania osób z

ograniczeniami mobilności i percepcji. Myślenie w kategoriach projektowania uniwersalnego – niezależnie od tego jakiego aspektu rzeczywistości dotyczy – powinno znaleźć się wśród kanonu podstaw programowych nauczania w kierunkach – między innymi architektury, inżynierii czy informatyki. Priorytetem jest również zapewnienie dostępu pacjentom do tłumacza PJM/SJM w placówkach medycznych.

ZDROWIE

W opiece zdrowotnej, od lat utrzymuje się niski poziom dostępności placówek medycznych w sferze dostępności architektonicznej i procedur medycznych. Personel nie jest wystarczająco przygotowany do przyjmowania pacjentów ze szczególnymi potrzebami. Często osoby z niepełnosprawnościami zgłaszające się na leczenie czy badanie muszą korzystać z pomocy osób asystujących (znajomych, rodziny), co odbiera im możliwość samodzielnego korzystania z usług opieki zdrowotnej. Światowa Organizacja Zdrowia szacuje, że osoby z niepełnosprawnościami 2 razy częściej cierpią z powodu nieodpowiedniego przygotowania placówek medycznych i pracowników służby zdrowia, 3 razy częściej narażeni są na odmowę opieki medycznej i 4 razy częściej cierpią z powodu niewłaściwego podejścia ze strony służby zdrowia w stosunku do osób, które nie doświadczają takich barier. 50% osób z niepełnosprawnościami nie stać na opiekę zdrowotną, a prawdopodobieństwo bardzo wysokich kosztów leczenia w przypadku tej grupy jest 50% wyższe.

Artykuł 68 Konstytucji wskazuje, że zapewnia się szczególną ochronę zdrowia między innymi osobom w podeszłym wieku i osobom niepełnosprawnym, ponieważ w Polsce właśnie te grupy społeczne są zagrożone ryzykiem wykluczenia z opieki zdrowotnej. Tymczasem pacjenci z niepełnosprawnościami, świadomi swoich praw, coraz częściej składają skargi na usługi w obszarze opieki zdrowotnej. Najczęściej dotyczą one: utrudnień w rejestracji – obowiązek osobistego dostarczenia skierowania do placówki, świadczenia usług w obiektach niedostępnych architektonicznie, niedostosowania urządzeń diagnostycznych dla osób z niepełnosprawnościami, braku przygotowania placówek medycznych, głównie szpitali, na obecność osób z niepełnosprawnościami – brak łóżek z regulacją wysokości, brak podnośników, zbyt wąskie drzwi do toalet czy trudności z obsługą osób głuchych oraz z dysfunkcją mowy – brak tłumaczy.

Także stopień przystosowania zakładów lecznictwa uzdrowiskowego do potrzeb osób niepełnosprawnych jest zróżnicowany. Najlepiej przystosowane są szpitale uzdrowiskowe – 93% dysponuje windą, dostosowanymi pokojami i łazienkami, 85% posiada pochylnię, podjazd czy platformę, a 58% deklaruje obecność automatycznie otwieranych drzwi. W przypadku sanatoriów – 88% posiada windy, przystosowane pokoje i łazienki, a 84% – deklaruje obecność pochylni i platform. Usprawnienia dla osób niewidomych wykazało 9% szpitali i 15% sanatoriów. Większość przychodni uzdrowiskowych (80%) deklaruje obecność posadzek antypoślizgowych, 73% – podjazdów i platform, 67% wskazało na odpowiednie wyposażenie łazienek i pomieszczeń. Niemal wszystkie zakłady przyrodolecznicze (94%) wykazały obecność platform i pochylni, a 83% posiadało windy i posadzki antypoślizgowe. Wszystkie zakłady, bez względu na rodzaj, deklarowały stosunkowo niewiele usprawnień dla osób niewidomych. Konieczne są działania na rzecz udostępniania i monitorowania procesu poprawy dostępności obiektów i usług służby zdrowia dla pacjentów z różnymi potrzebami.

KULTURA

Dostępne wydarzenia kulturalne, to według statystyk prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, tylko niewielki odsetek wszystkich organizowanych imprez. Na 880 wystaw stałych zorganizowanych w 2014 roku – 72% była częściowo przystosowana dla osób z niepełnosprawnościami, ale tylko 6% miało zapewnioną audiodeskrypcję, 2% posiadało podpisy w alfabecie Braille'a oraz w 2% przypadków zapewniono osobę oprowadzającą, ze znajomością języka migowego. Organizatorzy wydarzeń często nie zdają sobie sprawy, że dbałość o podstawowe elementy wydarzenia kulturalnego, jak na przykład odpowiednio zagospodarowana przestrzeń, umieszczenie podpisów i obiektów na odpowiedniej wysokości, tablice tyflograficzne czy audiodeskrypcja, zwiększa szanse na dotarcie do szerszej grupy odbiorców.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące działalności kulturalnej (centrów, domów, ośrodków oraz świetlic) wskazują, że obiekty przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami stanowiły 56% wszystkich 4,2 tys. ośrodków. Najwięcej dostępnych obiektów kultury było w województwie śląskim – 225, mazowieckim – 215 oraz małopolskim – 207. Patrząc na stosunek ilości obiektów ogółem, do tych, które były przystosowane do osób z niepełnosprawnościami, najlepiej wypada województwo mazowieckie (74%), najgorzej województwa opolskie (41%), małopolskie (46%) oraz podkarpackie (53%). Dodatkowo zaledwie 40% bibliotek jest przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (ok. 3 tys. z 8 tys. istniejących bibliotek i filii). Najlepiej przystosowane są obiekty w województwie mazowieckim i śląskim. Najmniej dostępnych wejść do budynków dla osób poruszających się na wózku znajduje się w województwie podlaskim, lubuskim i opolskim.

KONKURENCYJNOŚĆ

Zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa to zjawiska, których skutki dostrzegalne są w coraz szerszej perspektywie. W ostatnich kilku latach świadomość postępujących zmian i spojrzenie na te kwestie znacząco się zmieniły. Początkowo zjawisko było definiowane głównie w kategoriach negatywnych, jako obciążenie dla gospodarki i społeczeństwa, zagrożenie dla stabilności systemów emerytalnych i wyzwania dla służby zdrowia czy pomocy społecznej. Od pewnego czasu, osoby starsze postrzegane są także jako potencjalni klienci i konsumenci, posiadający stabilne zasoby finansowe, których potrzeby, ze względu na wydłużenie długości życia i aktywności, będą rosnąć. Towarzyszy temu rozszerzenie definicji „klienta” z osób starszych również na te „starzejące się” oraz na organizacje i instytucje działające w sferze aktywnego starzenia się. Odpowiedzią na zmiany jest srebrna gospodarka, czyli zaoferowanie przez przedsiębiorców usług i dóbr dla osób w różnym wieku, o różnej kondycji fizycznej i możliwościach poznawczych, zaspokajających potrzeby konsumpcyjne, bytowe i zdrowotne (między innymi w zakresie opieki medycznej i pielęgnacyjnej), która łączy idee projektowania uniwersalnego. To także cała gama usług rekreacyjnych, turystycznych, sportowych, tzw. przemysłu czasu wolnego, dostępu do kultury i sztuki czy innych – związanych ze spędzaniem wolnego czasu przez osoby starsze.

Przedsiębiorcy (na przykład producenci oświetlenia, mebli, uchwytów, czujników, podłóg, tekstyliów, elektroniki użytkowej, produktów żywnościowych) i usługodawcy

(między innymi operatorzy turystyczni, właściciele obiektów wypoczynkowych, uzdrowiskowych, operatorzy telekomunikacyjni) stopniowo dostrzegają korzyści biznesowe związane z kierowaniem usług dedykowanych tej grupie konsumentów, której wolumen będzie systematycznie wzrastał. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku osób z niepełnosprawnościami, dla których udział i możliwość skorzystania z dóbr i usług w dużym stopniu zależy od usunięcia barier i możliwości samodzielnego, bezpiecznego korzystania z towarów, dóbr i usług. Miernikiem konkurencyjności stanie się wkrótce dostępność dla klientów o różnych potrzebach i możliwościach a warunek uniwersalnego zaprojektowania będzie wyzwaniem dla wielu dziedzin gospodarki. W usługach handlu elektronicznego – według brytyjskiego badania „*Click Away Pound*”, badającego doświadczenia osób z niepełnosprawnościami w e-handlu, aż 71% osób z niepełnosprawnościami, które spotkały się z trudno dostępną stroną internetową, opuściły ją w poszukiwaniu strony bardziej przyjaznej. 82% badanych potwierdziło swą gotowość wydawania znacznie większych pieniędzy na stronach e-sklepów, które są dostępne.

Dlatego przedsiębiorcy dysponujący tego typu ofertą i producenci technologii kompensacyjnych, potrzebują motywacji i wsparcia by zainwestować z sukcesem w tę potencjalnie atrakcyjną ale wciąż mało rozpoznaną część rynku. Służyć temu będą instrumenty wsparcia przedsiębiorstw, oferowane zarówno ze środków funduszy unijnych jak i źródeł krajowych.

KOORDYNACJA

Osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze narażone są na wiele barier. Jeśli spojrzymy na utrudnienia w administracji publicznej, to oprócz tych najbardziej powszechnych – architektonicznych, komunikacyjnych występują takie, których nie widać gołym okiem, a istotnie wpływają na niezależność jednostek i ich równoprawny udział w życiu społecznym. Są to między innymi regulacje prawne, które często nie służą obywatelowi, a wręcz utrudniają załatwienie podstawowych spraw w urzędach, sądach, placówkach służby zdrowia. Aktualne prawo proceduralne pomija lub w niedostateczny sposób traktuje w swoich zapisach osoby z niepełnosprawnościami. Część z tych osób, ze względu na różnego rodzaju trudności w mobilności czy percepcji nie jest w stanie załatwić samodzielnie takich spraw jak na przykład – złożenie wniosku o wydanie dokumentu paszportowego, odbiór dowodu osobistego lub paszportu, zapisanie się na badanie lub wizytę w placówkach medycznych ze względu na konieczność osobistego stawiennictwa. Wspomniana dyskryminacja widoczna jest także w sądownictwie – brak zdolności do czynności procesowych, wyłączenia w zakresie możliwości składania zeznań w charakterze świadka, ograniczenie możliwości korzystania z tłumacza języka migowego. Są to jedne z niewielu przykładów obrazujące skalę zjawiska. Brak alternatywnej ścieżki proceduralnej, która uwzględniłaby osoby z niepełnosprawnościami lub ograniczeniami mobilności, powoduje wykluczenie z życia społecznego lub konieczność zaangażowania osób trzecich. Nie ulega wątpliwości, że procedury powinny być dostępne dla osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

Także w szerszej perspektywie, dotychczasowe działania poprzednich ekip rządzących pokazują, że idea dostępności przestrzeni publicznej nie została zinternalizowana, zarówno w wymiarze świadomościowym, jak i w sferze politycznych zobowiązań i realnych działań. Pomimo, że ostatnia dekada, przyniosła zdecydowany wzrost zainteresowania tym obszarem, głównie ze względu na

tendencje demograficzne oraz ratyfikowanie w 2012 roku przez Polskę *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, która w artykule 9 stwierdza – dostępność odnosi się do zapewnienia osobom niepełnosprawnym na równi z innymi obywatelami uczestnictwa w każdej sferze społecznej. Dotychczasową aktywność polityczną można zdefiniować wyłącznie w dwóch kategoriach. Po pierwsze, konsekwentne utrzymywanie statusu quo ze względu na zbyt duże ryzyko polityczne, instytucjonalne, finansowe, które niesie zmiana. Po drugie wprowadzanie nowych rozwiązań systemowych, najczęściej interwencyjnych i niespójnych, które pomimo istotnych nakładów finansowych (środki PFRON, środki europejskie), docelowo nie przynoszą oczekiwanych politycznie i społecznie efektów. Dla przykładu można wymienić działania edukacyjne lub aktywizujące osoby z niepełnosprawnościami, które między innymi ze względu na ograniczenia wynikające z braku dostępności w najbliższym otoczeniu, nie przynoszą oczekiwanej zmiany. Bariery środowiska zurbanizowanego zwiększają też zakres wsparcia niezbędnego danej osobie i skutkują kosztami dla budżetu państwa. Przykładowo wliczając choćby większą liczbę godzin usług opiekuńczych, a w ostateczności wsparcie w placówce opieki całodobowej. Poprawa integracji społecznej i stworzenie społeczeństwa równych szans, zależne jest w znacznym stopniu od wdrożenia dostępności.

Poprawa dostępności otoczenia i środowiska fizycznego, komunikacji czy usług następują w Polsce wciąż zbyt wolno. Dlatego kwestia dostępności stała się nowym priorytetem rządu i została wskazana jako ponadsektorowe wyzwanie dla różnych polityk publicznych w naszym kraju. Działania zaprojektowane w programie Dostępność Plus wychodzą naprzeciw dzisiejszym potrzebom i wyzwaniom.

I. ARCHITEKTURA

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKÓW, LOKALI MIESZKALNYCH I PRZESTRZENI

Dostępne mieszkanie i przyjazna przestrzeń lokalna to warunek samodzielności i niezależnego życia każdego z nas. Dlatego chcemy poprawiać dostępność bloków, mieszkań, instytucji publicznych i otaczającej nas przestrzeni, słuchając potrzeb mieszkańców. Dzięki realizacji zaplanowanych w Programie działań wszystkie nowe inwestycje budowlane będą spełniać warunki dostępności i będą od początku projektowane tak, aby każdy mógł z łatwością z nich korzystać. Dla istniejących budynków, pojawią się nowe możliwości ich modernizacji (na przykład montaż barier, podjazdów, dźwigów, lekko otwierających się drzwi, automatycznego oświetlenia). Skala Programu nie pozwoli na całkowitą przebudowę infrastruktury od razu ale stopniowe, systematyczne działania, przy okazji prowadzonych remontów i modernizacji, poprawią jakość otaczającej nas przestrzeni. Dzięki Programowi aktywne spółdzielnie mieszkaniowe i gminy będą mogły sięgnąć po środki na poprawę warunków mieszkaniowych dla swoich mieszkańców.

Zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa sprawia, że liczba osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych szybko wzrasta. Syndrom "czwartego piętra" doskonale obrazuje bariery z jakimi muszą mierzyć się osoby o ograniczonej sprawności ruchowej. Wśród osób narażonych na wykluczenie ze społeczności lokalnych są także rodzice z małymi dziećmi, oraz osoby po urazach czy osoby słabsze i chore. Dostosowanie części wspólnej budynku i lokali mieszkalnych to warunek konieczny dla poprawy jakości ich życia. Program rządowy Mieszkanie Plus jest okazją do poprawy dostępności komunalnych zasobów mieszkaniowych, tak aby inwestycje budowlane w najbardziej optymalny sposób odpowiadały na zróżnicowane potrzeby ich użytkowników. Planowane są także różne formy wsparcia w celu likwidacji barier w już istniejących budynkach.

Poprawa dostępności miast i ich przestrzeni publicznej to proces długotrwały, wymagające pogodzenia wielu aspektów: potrzeb i oczekiwań mieszkańców, perspektywy inwestorów, warunkowanej często możliwościami finansowymi, aspektów przestrzennych i środowiskowych. W kształtowaniu dostępnej przestrzeni publicznej kluczową rolę odgrywa samorząd lokalny, który dysponuje narzędziami w postaci uchwalania planów zagospodarowania przestrzennego czy kontroli wydawania pozwoleń na budowę. Program zakłada wsparcie władarzy w zidentyfikowaniu newralgicznych barier dostępności w przestrzeni lokalnej (audyty dostępności) wspólnie z mieszkańcami i sfinansowanie wybranych rozwiązań, które poprawią komfort użytkowania przestrzeni przez jej mieszkańców (podjazdy, ławki, wyraźne oznaczenia głosowe i wizualne). Dostępna przestrzeń publiczna to także szansa na wykorzystanie potencjału wszystkich mieszkańców, integrację międzypokoleniową, poprawę bezpieczeństwa i nowe możliwości rozwoju gospodarczego regionu.

DZIAŁANIE 1

Mieszkanie Plus

Działanie zakłada przygotowanie w sposób w pełni dostępny dla osób starszych i niepełnosprawnych określonej puli mieszkań w ramach programu rządowego Mieszkanie Plus. Mieszkania te będą mogły zostać przeznaczone na wynajem lub zakup. Pozostałe lokale powinny być zaprojektowane na zasadzie uniwersalności warunków technicznych i uwzględniać rozwiązania łatwo adaptowalne do zmieniających się potrzeb różnych użytkowników. Działania związane z projektowaniem odbywać się powinny w kilku płaszczyznach:

- a) Uniwersalność rozwiązań (na przykład brak schodów, wygodne poręcze, bezprogowe rozwiązania, odpowiednia wielkość pomieszczeń, umieszczanie włączników na wysokości umożliwiającej korzystanie z nich przez osoby na wózkach, dzieci, osoby starsze, stosowanie czujników sensorycznych do automatycznej obsługi funkcji mieszkaniowych).
- b) Mieszkania zaprojektowane jako mieszkania dostępne dla osób z niepełnosprawnościami (przede wszystkim dla osób leżących i poruszających się na wózkach inwalidzkich).
- c) Możliwość adaptacji mieszkań do zmieniających się potrzeb użytkowników (na przykład stosowanie ścian umożliwiających późniejszy demontaż; stosowanie wideofonów zamiast domofonów oraz wizualnej a nie tylko głosowej informacji o otwieraniu drzwi).
- d) Wybór lokalizacji zapewniający łatwy dostęp do podstawowych usług oraz możliwość integracji społecznej (handel, opieka zdrowotna, komunikacja miejska, kościół, tereny zielone).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: samorządy, inwestorzy, deweloperzy

DZIAŁANIE 2

Domy bez barier

Działanie zakłada uruchomienie programu dla samorządów terytorialnych, wspólnot mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych i товариств будownицтва społecznego, który umożliwi poprawę dostępności architektonicznej i komunikacyjnej części wspólnej budynku (na przykład montaż windy, wymiana domofonów na wideofony, podjazdy zamiast schodów, informacja dźwiękowa, wizualna, dotykowa).

Działanie obejmie także dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych w istniejącym zasobie mieszkaniowym (na przykład budowa pochylni, poręczy i uchwytów, dostosowanie łazienki i WC oraz mebli kuchennych). W przypadku występowania barier architektonicznych, których usunięcie ze względu na koszty czy możliwości architektoniczne nie jest uzasadnione, będzie istniała możliwość dofinansowania do zamiany mieszkania na bardziej dostępne – zarówno w zakresie barier architektonicznych, jak i oprzyrządowania odpowiedniego do rodzaju niepełnosprawności. Wprowadzone zostaną odpowiednie zmiany legislacyjne, aby zadanie było możliwe do dofinansowania ze środków PFRON.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MRPiPS

Podmioty współpracujące: PFRON, samorzady, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe

DZIAŁANIE 3

100 gmin bez barier

W życiu codziennym dostępność różnych miejsc w przestrzeni publicznej, z których korzystamy każdego dnia – na przykład szkoła, przedszkole, park, przejście podziemne, przystanek autobusowy – jest jednym z fundamentalnych elementów przyjaznego otoczenia. Przykładami rozwiązań zapewniających dostępność przestrzeni są przejścia dla pieszych z obniżonymi krawężnikami, żłobione płyty chodnikowe dla osób z niepełnosprawnością wzroku czy sygnały dźwiękowe przy sygnalizacji świetlnej.

Działanie zakłada przeprowadzenie konkursu, w którym wybrane gminy otrzymają doradztwo, a następnie opracowane zostaną indywidualne plany poprawy ich dostępności. Działanie będzie realizowane wspólnie z mieszkańcami, tak aby jak najlepiej zidentyfikować bariery i potrzeby. Przewiduje się preferencje dla małych gmin i obszarów wiejskich. Po opracowaniu planów dla 100 gmin, w oparciu o instrumenty grantowe i pożyczkowe bariery te będą mogły zostać usunięte.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: samorzady, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 4

Służby architektoniczno-budowlane wrażliwe na dostępność

Nawet najlepiej napisane akty prawa nie staną się rzeczywistością, jeśli nie będą konsekwentnie stosowane. Słabe stosowanie przepisów, ich nieprzestrzeganie oraz zbyt swobodne interpretowanie nie mogą w przypadku dostępności stać się utrwaloną praktyką. Warunkiem ich skuteczności jest wprowadzenie mechanizmów kontrolnych, gwarantujących dostępność nowych obiektów i przestrzeni.

Warunkiem skutecznego zastosowania architektonicznych standardów dostępności jest przygotowanie organów administracji architektoniczno-budowlanej (kadry planowania przestrzennego, w tym pracownicy gmin biorących udział w postępowaniu o wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu oraz opracowujący projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, służby konserwatorskie, pracownicy organów administracji architektoniczno-budowlanej, inżynierowie budownictwa, drogownictwa i architekci) do skutecznego projektowania, wykonywania i nadzoru nad inwestycjami, również w zakresie ich dostępności. W tym celu przewiduje się szkolenia z praktycznego stosowania zasad dostępności w budynkach użyteczności publicznej i ich otoczenia.

Aby uwrażliwić na dostępność inwestorów, Działanie przewiduje uruchomienie dla nich przez służby nadzoru budowlanego usług doradczych i konsultacyjnych.

Opracowane zostaną procedury postępowania służb w zakresie weryfikacji dostępności przed (etap projektowania i zatwierdzania projektu), w trakcie i po zakończeniu inwestycji (odbior). Uregulowany będzie także sposób postępowania wobec inwestycji, które nie spełnią standardów dostępności.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: GUNB, powiatowe inspektoraty nadzoru budowlanego, samorządy, architekci i planiści

Oczekiwane rezultaty

- Co najmniej 20% mieszkań wybudowanych z wykorzystaniem Krajowego Zasobu Nieruchomości dostępnych dla osób o szczególnych potrzebach
- 100 gmin, w których poprawiono jakość przestrzeni publicznej (likwidacja barier)

Budżet:

- 780 mln zł

II. TRANSPORT

DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTU PUBLICZNEGO I PRYWATNEGO

Mobilność, transport, możliwość swobodnego przemieszczania się, to obok architektury drugi najważniejszy element rzeczywistości, decydujący o jakości i niezależności życia nas wszystkich. Choć w kwestii dostępności środków transportu wiele się zmienia na lepsze (nowe środki transportu często są z definicji wyposażone w platformy dla wózków, sygnalizacje dźwiękowe czy możliwość powiadamiania kierowcy), to wciąż zdecydowana większość taboru pochodzi z czasów kiedy kwestia dostępności nie była w ogóle brana pod uwagę. Wciąż czeka nas sporo wyzwań. Dzięki Programowi wszystkie nowo zakupione autobusy i tramwaje będą przestrzenią dostępną i przyjazną dla osób o szczególnych potrzebach (na przykład poruszających się o kulach, z wózkiem dziecięcym, z niepełnosprawnością wzroku czy słuchu). Pełna sprawność fizyczna pasażera nie może być warunkiem przejazdu z jednego miejsca do drugiego. Dotyczy to nie tylko tramwajów, autobusów czy pociągów ale całej infrastruktury okołotransportowej – remontowanych i modernizowanych dworców, przystanków, zajezdni i poczekalni.

Usługi transportowe są jednymi z najczęściej używanych usług o charakterze powszechnym. Prawo do swobodnego przemieszczania się jest nie tylko podstawowym prawem człowieka i obywatela, ale określa aspiracje gospodarcze, społeczne czy edukacyjne każdego społeczeństwa. Możliwość korzystania z transportu publicznego determinuje dostępność innych usług publicznych –takich jak usługi zdrowotne, opiekuńcze, edukacyjne czy dostęp do zatrudnienia i korzystania z dóbr kultury. Sprawny i dostępny transport publiczny może skutecznie niwelować różnicowanie przestrzenne w dostępie do innych usług (nie w każdej gminie jest teatr, basen czy kino), a tym samym istotnie przyczynia się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego oraz spójności przestrzennej i społecznej. Ze względu na powszechność korzystania z publicznych usług transportowych przez społeczeństwo, analiza potrzeb w zakresie dostępności musi uwzględniać różne potrzeby użytkowników, na przykład wynikające z zaawansowanego wieku, faktu podróżowania z dziećmi, podróży z dużym bagażem.

DZIAŁANIE 5

Dostępny transport kolejowy

Warunki świadczenia usług transportu kolejowego zostały już kilka lat temu określone przez Komisję Europejską w postaci rozporządzenia (TSI PRM) nr 1300/2014/EU. Rozporządzenie stanowi jak musi wyglądać infrastruktura i tabor kolejowy w krajach Unii Europejskiej pod kątem zapewnienia ich dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i osób o ograniczonej mobilności. Rozporządzenie weszło w życie od 1 stycznia 2015 roku i ma zastosowanie dla nowego taboru i nowo

powstającej infrastruktury. Istniejące pojazdy i infrastruktura (nie zmodernizowane) co do zasady nie podlegają pod rozporządzenie, niemniej konieczne jest opracowanie Krajowego Planu Wdrożenia (KPW) tego rozporządzenia.

Realizacja KPW TSI PRM pozwoli na uzyskanie stopnia dostosowania (dostępności) w odniesieniu do:

- dworców kolejowych – 46,6%;
- peronów – 51,6% (35,8% peronów będzie posiadało oznaczenia dotykowe i ścieżki prowadzące dla osób niewidomych);
- kolejowego taboru przewozowego (wielkość uśredniona dla wszystkich rodzajów taboru wykorzystywanego w przewozach osób) – 35,0%.

Przewiduje się, że równoległe do wskazanych w KPW TSI PRM działań, zostaną opracowane:

- strategię dostępu do infrastruktury pasażerskiej wszystkim osobom z niepełnosprawnościami i osobom o ograniczonej możliwości poruszania się wraz z przepisami ruchowymi dla każdego dworca kolejowego i wdrożone poprzez odpowiednie procedury i szkolenia personelu;
- strategię przewoźników kolejowych określającą dostęp do taboru przewozowego przez cały czas jego pracy i wdrożone przez odpowiednie procedury i szkolenie personelu pokładowego;
- zasady tworzenia map dotykowych (planów tyflograficznych) dworców, stacji pasażerskich i przystanków osobowych dla podróżnych niewidomych tak, aby według jednego wzoru było możliwe ich wykonanie dla tych obiektów.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: UTK, PKP S.A., PKP PLK, samorządy, przewoźnicy kolejowi, producenci i projektanci taboru kolejowego

DZIAŁANIE 6

Remont i przebudowa 200 dworców kolejowych

Celem Działania będzie eliminacja barier architektonicznych istniejącej infrastruktury kolejowej, dla której podejmowane będą prace modernizacyjne lub remontowe. W świetle wymagań TSI PRM, odnośnie podsystemu „Infrastruktura” prace adaptacyjne związane z dostępnością będą dotyczyć między innymi: parkingów, tras dojścia, drzwi i wejść, posadzek, sygnalizacji przeszkód przezroczystych, toalet i stanowisk przewijania dzieci, mebli i urządzeń wolnostojących, kas i automatów biletowych, punktów informacyjnych i punktów obsługi klienta, oświetlenia, informacji wizualnych: drogowskazów, piktogramów, informacji drukowanej lub dynamicznej.

Zgodnie z danymi z września 2017 roku na sieci kolejowej Polski znajduje się obecnie 639 czynnych dworców kolejowych, z czego 584 jest zarządzanych przez PKP S.A. Usuwanie barier w zakresie dostępności infrastruktury dworców, stacji pasażerskich i przystanków osobowych będzie realizowane poprzez odnowę lub modernizację istniejących, a także budowę nowych obiektów. Podejmowane działania inwestycyjne w pierwszej kolejności będą dotyczyć tych obiektów, które są:

- zlokalizowane na liniach kolejowych wchodzących w układ Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T,
- ważnymi węzłami przesiadkowymi wymienionymi w „Planie zrównoważonego rozwoju transportu publicznego transportu zbiorowego w zakresie sieci komunikacyjnej w zakresie międzywojewódzkich i międzynarodowych przewozów pasażerskich w transporcie kolejowym”,
- wymienione w planach transportowych marszałków województw, wykonujących zadania organizatora publicznego transportu zbiorowego w wojewódzkich przewozach pasażerskich,
- położone w miejscowościach o charakterze sanatoryjno-uzdrowiskowym, zgłaszane do procesu dostosowawczego przez instytucje i organizacje zrzeszające osoby z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: UTK, PKP S.A., PKP PLK, JST, samorzady, zarządcy dworców, architekci i planiści

DZIAŁANIE 7

Dostępny transport publiczny

Celem Działania jest poprawa stopnia dostępności taboru pasażerskiego w transporcie publicznym (autobusowym i tramwajowym) poprzez wymianę (zakup) taboru na w pełni dostępny oraz modernizację taboru aktualnie użytkowanego. W przypadku środków transportu miejskiego (autobusowego, tramwajowego, trolejbusowego), transportu zbiorowego samochodowego (autobusy, autokary) w obecnym stanie prawnym nie istnieją w Polsce ogólne normy techniczne i organizacyjne regulujące dostępność. Częściowo są one zapewniane przez normy określone indywidualnie przez każdego z przewoźników lub władze lokalne sprawujące nadzór nad miejskim transportem zbiorowym. Poprawa stopnia dostępności tej części rynku usług transportowych będzie określona legislacyjnie na poziomie prawodawstwa krajowego. W tym celu opracowana zostanie ekspertyza wskazująca standardy techniczne dla różnych środków transportu, a następnie standardy zostaną wprowadzone w życie jako obligatoryjne poprzez przepisy prawne. Pozwoli to na zapewnienie technicznej dostępności wszystkich kupowanych środków transportu od dnia wejścia w życie przepisów prawnych oraz wprowadzenie odpowiedniego okresu przejściowego na dostosowanie lub wycofanie z użytku taboru obecnie użytkowanego.

Jak wynika z *Ekspertyzy w zakresie dostępności kolejowych obiektów obsługi podróży z niepełnosprawnościami oraz ograniczoną możliwością poruszania*, opracowanej na zlecenie UTK, obowiązujące aktualnie przepisy prawa w sposób istotny ograniczają możliwości budowy nowych, zintegrowanych węzłów przesiadkowych, a takie właśnie obiekty wpływają na stopień dostępności transportu dla osób z niepełnosprawnością – nie tylko kolejowego, ale również autobusowego (dalekobieżnego), systemów transportowych miejskiej komunikacji publicznej czy transportu samochodowego. Z przywołanego dokumentu wynika między innymi, że w obliczu braku czytelnych uwarunkowań prawnych, tego typu inwestycje wymagają

przede wszystkim dobrej woli współdziałania ze strony kolei, gmin, powiatów, województw, operatorów i organizatorów transportu zbiorowego. Usunięcie opisanych barier i uproszczenie zasad budowy zintegrowanych węzłów przesiadkowych w Polsce będzie jednym z zadań realizowanych w ramach Programu.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: samorzady, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, producenci i projektanci środków transportu, UTK

DZIAŁANIE 8

Szkolenia dla pracowników sektora transportu

Warunkiem skutecznego zastosowania standardów dostępności w transporcie jest przygotowanie personelu i obsługi do ich zastosowania. W tym celu przewiduje się szkolenia z zakresu praktycznego stosowania zasad dostępności wobec pasażerów o specjalnych potrzebach między innymi dla służb i drużyn konduktorskich, pracowników przewoźników autobusowych, zakładów transportowych. Nierzadko tylko obecność drugiego człowieka i asysta osobista umożliwi w pełni pokonanie wszystkich występujących barier. Ważne, aby osoby o specjalnych potrzebach nie musiały podróżować z opiekunem ale mogły liczyć na pomoc pracowników i personelu przewoźników czy zarządców obiektów transportowych.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: samorzady, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi

DZIAŁANIE 9

Aplikacja „Czy dojadę?”

Pełna informacja o warunkach realizacji usługi transportowej jest dla wielu osób o specjalnych potrzebach kluczowa do odejmowania decyzji o wyborze środka transportu czy trasy dojazdu. Aktualnie brakuje wspólnego dla wszystkich podmiotów kolejowych czy autobusowych rozwiązania mobilnego (e-narzędzia), które umożliwiłoby osobom z niepełnosprawnością dokonywanie zgłoszeń dotyczących pomocy w zakresie bieżącego wsparcie w procesie całej podróży. Konieczne jest także wdrażanie usług i narzędzi mobilnych, które będą stanowiły wsparcie osób z niepełnosprawnością w procesie planowania i realizacji podróży oraz obsługi posprzedażowej. Stąd w ramach tego Działania zostanie przygotowana interaktywna, darmowa aplikacja komputerowa, która pozwoli na zapoznanie się z opiniami i informacjami innych użytkowników na temat miejsc przesiadkowych, dworców i przystanków. Aplikacja będzie tworzona przy współpracy jej użytkowników, pozwalając na wprowadzanie zawsze aktualnych informacji, uwzględniających różne potrzeby użytkowników na przykład osób niewidomych, niesłyszących, poruszających się na wózku.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MC

Podmioty współpracujące: samorzady, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności, podróżni

Oczekiwane rezultaty:

- 200 dworców przyjaznych dla wszystkich podróżnych
- Wzrost o 20% dostępnego taboru kolejowego
- Wzrost o 20% dostępnego transportu miejskiego
- Aplikacja dostępności infrastruktury „Czy dojadę?”

Budżet:

- 20 mld zł

III. EDUKACJA

DOSTĘPNOŚĆ EDUKACJI DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Szkoła to miejsce, gdzie dziecko nie tylko zdobywa wiedzę ale socjalizuje się, uczy postaw i kompetencji społecznych, nawiązuje relacje z rówieśnikami. Dlatego proces edukacyjny nie może odbywać się w izolacji. Musimy dążyć do zapewnienia w szkołach i na uczelniach warunków dla wszystkich, tak aby uczniowie i studenci o specjalnych potrzebach mogli w pełnym zakresie uczestniczyć w życiu szkoły, korzystać z jej zasobów, przygotować się do samodzielności w życiu dorosłym i rozwijać talenty. Dostępność edukacji rozumiemy jako stan, w którym dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami mogą uczyć się i bawić razem ze swoimi pełnosprawnymi rówieśnikami. Dostępność edukacji to edukacja włączająca, otwarta, unikająca stygmatyzacji. Poprzez szereg Działań w Programie o charakterze inwestycyjnym i organizacyjnym – wyposażenie placówek, lepsze oznaczenie pomieszczeń, kształcenie nauczycieli i przyszłych profesjonalistów, chcemy aby przedszkola, szkoły czy uczelnie stały się miejscami przyjaznymi wszystkim bez względu na poziom sprawności. Naszą misją jest też zmiana nastawienia społecznego do edukacji włączającej.

Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych w artykule 24 wskazuje na prawo osób z niepełnosprawnościami do edukacji bez dyskryminacji i na zasadach równych szans na wszystkich poziomach edukacji. Podstawowe założenia polskiego systemu oświaty również gwarantują możliwość pobierania edukacji w każdym typie szkoły oraz opiekę dostosowaną do potrzeb dziecka czy ucznia. W powszechnym przekonaniu, zbyt często dominuje przekonanie, że stworzenie powszechnego systemu edukacji dla wszystkich to wyzwanie skomplikowane i obciążone wysokim ryzykiem dla dzieci, rodziców, nauczycieli i organów prowadzących. Usprawnienia na różnych poziomach kształcenia są realizowane zbyt wolno – między innymi ze względu na brak w placówkach edukacyjnych i uczelniach osób korzystających z tych usprawnień. Powstaje błędne koło (nie)dostępności.

W dostępie do edukacji nie chodzi tylko o dostępność architektoniczną budynku. Dostępność to także zapewnienie dostosowanego do potrzeb i możliwości percepcyjnych dzieci, uczniów i studentów z niepełnosprawnością wyposażenia, transportu, podręczników, treści i materiałów edukacyjnych. Czasem wymaga to zmiany w sposobie zarządzania i organizacji placówki – na przykład dostępność sekretariatu czy dziekanatu uczelni, wykłady *on-line*.

Dostępna edukacja to także wprowadzenie idei dostępności do treści nauczania (podstaw programowych, programów studiów). Przyszły inżynier, projektant, urbanista, czy technolog powinien poznać potrzeby różnych użytkowników i umieć na nie odpowiadać. Dlatego powstaną laboratoria projektowania uniwersalnego, które zapewnią studentom warunki do tworzenia innowacyjnych produktów i usług.

Kluczowym elementem w tworzeniu włączającej edukacji są nauczyciele. Konieczne jest więc odpowiednie przygotowanie nauczycieli oraz kadry zarządzającej i innych pracowników przedszkoli, szkół czy uczelni oraz stworzenie systemu ich wspomagania, tak aby umożliwić efektywne kształcenie dla wszystkich.

DZIAŁANIE 10

200 szkół i przedszkoli bez barier

Celem Działania jest eliminowanie barier architektonicznych w budynkach szkół i przedszkoli, kierując się zasadami dostępności, oraz – w przypadku istotnie modernizowanych placówek – koncepcją uniwersalnego projektowania. Działanie będzie polegało na zorganizowaniu konkursu dla 200 zainteresowanych placówek edukacyjnych, które zostaną poddane kompleksowym audytom dostępności w wymiarze architektonicznym, komunikacyjno-informacyjnym, organizacyjnym i proceduralnym. W oparciu o analizę uwarunkowań i potrzeb wybranych placówek, opracowane zostaną plany poprawy ich dostępności. Następnie dzięki wsparciu funduszy europejskich, dokonywane będą inwestycje i zakupy, które zapewnią poprawę dostępności budynków, transportu, wyposażenia i pomocy dydaktycznych w formatach dostosowanych do indywidualnych potrzeb i organizację pracy ukierunkowaną na potrzeby wszystkich uczniów.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MEN/MliR

Podmioty współpracujące: samorządy, szkoły i przedszkola, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 11

Wsparcie edukacji włączającej

Celem Działania jest stworzenie systemu wsparcia dla nauczycieli pracujących z uczniami z niepełnosprawnościami w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, aby zapewnić wysoka jakość edukacji dla każdego dziecka i ucznia, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności czy innych specjalnych potrzeb. Nauczyciele powinni mieć swobodny dostęp do niezbędnego zaplecza w postaci ośrodków wspierających. Pilotaż rozwiązań zakłada wykorzystanie potencjału kadrowego, wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i dostosowane materiały dydaktyczne istniejących placówek specjalnych (szkół specjalnych, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii) w celu wsparcia nauczycieli i kadry zarządzającej w rozpoznawaniu potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz dostosowanie systemu szkolnego do potrzeb uczniów. Pilotaż uwzględni również potrzeby wynikające ze specyficznych niepełnosprawności na przykład dzieci głuchych w zakresie edukacji dwujęzycznej. Działanie zakłada także poprawę dostępu do usług wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci – na przykład poprzez finansowanie działalności ośrodków wczesnej Interwencji dla dzieci z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MEN

Podmioty współpracujące: ORE, samorządy, szkoły i przedszkola, poradnie psychologiczno – pedagogiczne, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 12

Studia bez barier

Szkolnictwo wyższe jest jedynym poziomem edukacji, na którym wdrożono w pewnym stopniu model edukacji włączającej. Nie wszędzie jednak istnieją możliwości do studiowania przez osoby o szczególnych potrzebach. Dlatego planowane jest przeprowadzenie audytów wybranych uczelni, obejmujących ocenę dostępności architektonicznej, administrowanych stron internetowych, narzędzi informatycznych i procedur kształcenia pod kątem ich dostępności. Działanie będzie polegało na zorganizowaniu konkursu dla 100 zainteresowanych uczelni, które otrzymają środki na likwidację barier w dostępie do edukacji. Zakłada się także zwiększenie dostępności miejsc pracy na uczelniach dla osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MNiSZW

Podmioty współpracujące: uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 13

Dostępność w programach nauczania

Celem Działania jest uwrażliwienie studentów kierunków technicznych i pedagogicznych na różne potrzeby osób w społeczeństwie, poprzez uwzględnienie dostępności w programach nauczania. W tym celu na uczelniach kierunków technicznych (między innymi architektury, architektury wnętrz, budownictwa, urbanistyki, informatyki, programowania, wzornictwa przemysłowego, inżynierii lądowej projektowania, wzornictwa) przewidziane jest opracowanie i wdrożenie modelowych programów edukacyjnych w zakresie projektowania uniwersalnego. Studenci będą mieli okazję poznać różnorodne potrzeby użytkowników w zakresie mobilności i percepcji oraz w wymiarze praktycznym zasady uniwersalnego projektowania produktów i usług. Zaplanowano także włączenie na stałe zagadnienia specjalnych potrzeb do programów kształcenia wszystkich nauczycieli. Przewiduje się zmianę podstaw programowych wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i zawodowego w celu budowania kompetencji z zakresu dostępności cyfrowej, architektonicznej oraz wrażliwości na niepełnosprawność wśród dzieci i młodzieży – na przykład opracowanie programu edukacji dwujęzycznej zgodnego z podstawą programową dla dzieci z uszkodzonym słuchem.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku

Koordinator: MNiSZW, MEN

Podmioty współpracujące: uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 14

Nauczyciele dla edukacji włączającej

Zwiększenie kompetencji, umiejętności i zmiana postaw kadry zarządzającej, nauczycieli, w tym akademickich i innych pracowników placówek edukacyjnych oraz uczelni wyższych wobec uczniów i studentów ze specjalnymi potrzebami to warunek kluczowy dla rozwoju i upowszechnienia włączających form edukacji. Stąd w ramach Działania przewidziano organizację cyklu wysokiej jakości szkoleń świadomościowych zmuszających między innymi do refleksji nad dotychczasowym sposobem postrzegania różnych niepełnosprawności oraz strategii nauczania osób ze specjalnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku

Koordynator: MEN

Podmioty współpracujące: ORE, ośrodki doskonalenia nauczycieli, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 15

Laboratoria uniwersalnego projektowania

Istotą Działania jest stworzenie studentom możliwości poznania potrzeb osób z różnym ograniczeniami funkcjonalnymi i praktycznego zastosowanie zasad uniwersalnego projektowania dla różnych produktów i usług. Przewiduje się utworzenie kilku nowoczesnych, modelowych laboratoriów projektowania uniwersalnego przy wybranych uczelniach technicznych lub instytutach badawczych. Laboratoria będą wykorzystywane przez studentów i pracowników naukowych jako narzędzie pomocnicze w realizacji innowacyjnych projektów, badań naukowych oraz prac rozwojowych.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MPiT/MiR

Podmioty współpracujące: MNISZW, NCBiR, uczelnie wyższe, instytuty badawcze, przedsiębiorcy

Oczekiwane rezultaty:

- 200 szkół i przedszkoli dostosowanych do potrzeb dzieci i uczniów z niepełnosprawnościami
- 100 uczelni otwartych dla studentów i wykładowców z niepełnosprawnościami
- 10 modelowych programów kształcenia uwzględniających dostępność
- 5 laboratoriów uniwersalnego projektowania

Budżet:

- 588 mln zł

IV. SŁUŻBA ZDROWIA

DOSTĘPNOŚĆ W OCHRONIE ZDROWIA

Zdrowie i kondycja fizyczna to wartości bezcenne, doceniane szczególnie przez osoby z ograniczeniami w mobilności czy percepcji. Dotyczy to także seniorów. Wraz z wiekiem kondycja zdrowotna pogarsza się i ten aspekt życia staje się coraz bardziej istotny. Jednocześnie dla wielu osób samodzielna wizyta u lekarza, czy udział w badaniach i zabiegach medycznych jest niemożliwy, z uwagi na ograniczenia w możliwości dotarcia na miejsce czy skorzystania z procedur medycznych. Czasem wynika to ze stanu zdrowia, czasem z ogólnej kondycji fizycznej. Dlatego efektem realizacji Programu będą zmiany w wybranych placówkach opieki medycznej, polegające na poprawie ich wyposażenia w sprzęt ułatwiający komunikację (z osobą niesłyszącą, z osobą z zaburzeniami mowy), poruszanie się (oznaczenia, podjazdy, podnośniki), oraz zmianie procedur pozwalających na asystowanie osobie z niepełnosprawnością przez personel placówki. Dodatkowo elementem Programu będą inwestycje w obszar telemedycyny – dzięki czemu w kolejnych latach nowe technologie i urządzenia pozwolą lepiej monitorować stan zdrowia seniorów czy osób z niepełnosprawnościami. Priorytetem jest również zapewnienie dostępu pacjentom do tłumacza PJM/SJM w placówkach medycznych.

Dostępność placówek medycznych, czyli między innymi przychodni i szpitali to warunek konieczny dla zapewnienia każdemu obywatelowi realizacji prawa do równego traktowania. Nowe lub wyremontowane budynki szpitali i przychodni spełniają na ogół kryteria dostępności architektonicznej. W przypadku starszych budynków konieczne są dodatkowe usprawnienia, dzięki którym osoby o szczególnych potrzebach będą mogły bez trudności poruszać się po placówce świadczącej pomoc medyczną.

Problem dostępności obiektów ochrony zdrowia trzeba jednak potraktować szerzej. Osoby z niepełnosprawnościami to nie tylko osoby na wózkach, ale też z niepełnosprawnością intelektualną, poruszające się o kulach, osoby niewidome, niedowidzące czy niesłyszące, dla których niezbędne są odpowiednie oznakowania zapewniające bezpieczne poruszanie się w przestrzeni, możliwość skorzystania z alternatywnych form komunikacji (na przykład multisensoryczny system numerków w poczekalni). W procesie znoszenia barier istotne będą działania poprawiające dostępność gabinetów lekarskich, poprzez zmianę sposobu urządzania pomieszczeń, zakup sprzętu diagnostycznego umożliwiającego korzystanie z nich osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich.

Trzeba zadbać także o odpowiednią organizację pracy i procedur medycznych, uwzględniającą zróżnicowane potrzeby pacjentów, w tym osób z niepełnosprawnością intelektualną (na przykład pomoc personelu medycznego jako asystenta osoby niewidomej, czy wyjaśnienie pacjentowi procedury medycznej prostym językiem przed wyrażeniem jego zgody na zabieg). W procesie zwiększania dostępności placówek medycznych kluczowe znaczenie ma również ich dojrzałość cyfrowa. Odpowiednie wyposażenie placówek w komputery i inny sprzęt IT to

warunek prowadzenia elektronicznej dokumentacji medycznej i udzielania świadczeń zdrowotnych w formule telemedycznej, która pozwala na otrzymanie pomocy medycznej bez wychodzenia z domu czy stały monitoring parametrów zdrowotnych.

DZIAŁANIE 16

100 placówek służby zdrowia bez barier

Celem Działania będzie poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej i organizacyjnej wybranych w konkursie podmiotów leczniczych. Planowane jest przeprowadzenie audytów dostępności w 100 placówkach pod kątem występowania barier, w tym szczególnie oceny możliwości i jakości obsługi osób z niepełnosprawnościami. Prace adaptacyjne związane z dostępnością będą dotyczyć na przykład zapewnienia podjazdów dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, dostosowania pomieszczeń sanitarnych i oznakowania przestrzeni. W procesie usuwania barier realizowane będą działania dla poprawy dostępności gabinetów, w tym do urządzeń wspomagających, asysty odpowiednio przeszkolonych pracowników służby zdrowia, finansowanie alternatywnych sposobów komunikacji z placówką i w placówce oraz zapewnienie standaryzacji organizacji pracy i procedur. Bariery technologiczne będą znoszone poprzez wyposażanie placówek zdrowotnych w komputery i inny sprzęt IT, w tym potrzebny do udzielania świadczeń w modelu telemedycznym. Działanie zakłada też opracowanie i upowszechnienie w różnych formatach materiałów informacyjnych, z których osoby z niepełnosprawnościami, także intelektualnymi, będą mogły dowiedzieć się o profilaktyce zdrowotnej.

Okres realizacji: od 2019 roku (audyt w 2018 roku)

Koordinator: MZ

Podmioty współpracujące: samorządy, podmioty wykonujące działalność leczniczą, organizacje pacjentów, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 17

Dostępne usługi medyczne

Opieka medyczna w Polsce realizowana jest głównie ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ). Nie zawsze świadczenia medyczne, które są przedmiotem finansowania spełniają wymogi dostępności na zasadzie równoprawnego dostępu. Celem Działania jest opracowanie rekomendacji uzależniających kontraktowanie świadczeń opieki zdrowotnej przez NFZ od zapewnienia dostępności placówek i usług medycznych dla osób o szczególnych potrzebach. Spełnianie przez świadczeniodawców, określonych, wyższych wymogów w tym zakresie powinno skutkować stworzeniem bardziej korzystnych warunków w procesie kontraktowania świadczeń.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MZ

Podmioty współpracujące: NFZ, podmioty wykonujące działalność leczniczą, organizacje pacjentów, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

Oczekiwane rezultaty:

- 100 placówek służby zdrowia przyjaznych pacjentom o szczególnych potrzebach

Budżet:

- 300 mln zł

V. CYFRYZACJA

DOSTĘPNOŚĆ CYFROWA

Dostępność cyfrowa to nie tylko prawo każdego człowieka do dostępu do informacji i komunikowania się ale także możliwość dokonywania wyborów w życiu codziennym. Dostępna strona internetowa pozwala różnym grupom użytkowników (na przykład osobom starszym, osobom z wadą wzroku, osobom z przemęczonym wzrokiem, osobom z niepełnosprawnościami) na pełny i samodzielny dostęp do jej treści i funkcjonalności. Na przykład strona internetowa ośrodka pomocy społecznej, spełniająca kryteria dostępności to większa szansa, że informacja o ofercie wsparcia trafi do najbardziej potrzebujących osób. Rozwój rzeczywistości wirtualnej to także dostęp bez barier do rozrywki dla większej liczby użytkowników dotkniętych wykluczeniem cyfrowym. W ich przypadku brak możliwości skorzystania z Internetu czy multimediiów nie wynika z wyboru ale z barier w dostępie. Nie może być tak, że w Polsce trzeba widzieć, słyszeć i nie mieć żadnych trudności ruchowych by w pełni korzystać z postępu technologicznego. To cel naszych działań. Dlatego dzięki Programowi wszystkie serwisy administracji rządowej staną się uniwersalnie dostępne, bo każdy obywatel ma prawo do informacji publicznej i powinien mieć wybór sposobu załatwienia sprawy urzędowej. Elementem Programu będzie także uregulowanie obowiązku nadawców programów telewizyjnych do zapewniania dostępności dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności oraz obowiązku dystrybuowania dostępnych filmów. Aby mogło to rzeczywiście nastąpić konieczne jest zobowiązanie również dostawców tych usług do zachowania parametrów technicznych co najmniej na poziomie dostępności jaką oferuje nadawca usługi!

Dostępność cyfrowa w sposób szczególny dotyczy administracji publicznej, która systematycznie zwiększa udział e-usług i serwisów dla obywateli. Oznacza to, że w procesie projektowania urządzeń, stron internetowych, e-booków czy produkcji materiałów audio-video trzeba pamiętać o potrzebach różnych użytkowników. Świadomość istnienia przepisów o stosowaniu dostępnych systemów teleinformatycznych wzrosła, chociaż w niedostatecznym stopniu. Podmioty, które chcą dokonać zmian w obszarze dostępności, nie dysponują wystarczającym potencjałem. Szczególne trudności stwarza poprawne sformułowanie treści specyfikacji istotnych warunków zamówienia oraz ocena dostępności zamówionego systemu teleinformatycznego. Wszelkie zasoby informacji, w tym multimedia powstające w administracji publicznej muszą spełniać standardy dostępności. Inwentaryzacja i ocena faktycznego poziomu dostępności systemów IT umożliwi wdrożenie niezbędnych usprawnień przyjaznych obywatelom. Planowane są w tym celu szkolenia dla pracowników administracji publicznej z tworzenia i publikowania dostępnych publicznych dokumentów i informacji elektronicznych.

DZIAŁANIE 18

Dostępne strony internetowe

Celem Działania jest zapewnienie dostępności publicznych serwisów i stron internetowych dla wszystkich obywateli. Stąd zaplanowano ich przegląd pod kątem spełnienia warunków standardu cyfrowego WCAG 2.0 oraz zgodności z rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Na podstawie wyników audytu diagnozującego błędy w obrębie badanego serwisu, wprowadzone zostaną niezbędne usprawnienia. Realizacja Działania wpisuje się w prace na poziomie europejskim związane z wdrożeniem dyrektywy o dostępności stron internetowych sektora publicznego. Dyrektywa precyzyjnie stanowi, że dostępne mają być wszystkie strony administracji publicznej oraz innych podmiotów realizujących zadania publiczne, które do realizacji zadań wykorzystywały środki publiczne. Minister Cyfryzacji wprowadzi odpowiednie rozwiązania prawne i organizacyjne (GOV.pl).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MC

Podmioty współpracujące: instytucje publiczne, podmioty realizujące usługi publiczne, projektanci i wykonawcy serwisów internetowych, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 19

Przyjazne treści multimedialne

Dla realizacji prawa dostępu osób z niepełnosprawnościami do treści multimedialnych zaplanowane zostały:

- poprawa dostępności usług medialnych w drodze nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji i zobowiązania nadawców telewizyjnych do zapewnienia 50% emitowanych programów z audiodeskrypcją i napisami na żywo
- zobowiązanie producentów materiałów filmowych, współfinansowanych ze środków publicznych do zapewnienia w nich audiodeskrypcji i napisów dla niesłyszących
- zobowiązanie dystrybutorów filmowych wprowadzających filmy zagraniczne na polski rynek, do przygotowania dostosowania dla osób z dysfunkcją wzroku (audiodeskrypcja) i dysfunkcją słuchu (napisy dla niesłyszących/tłumacz PJM) przed uruchomieniem dystrybucji na każdym z planowanych pól eksploatacji
- udostępnianie treści edukacyjnych (na przykład e-podręczniki, przewodniki), o wartości kulturowej, poprzez proces cyfryzacji treści, umożliwiający korzystanie osobom z różnymi niepełnosprawnościami (w tym na przykład dofinansowanie digitalizacji zasobów na rzecz portali oferujących je na wolnych zasobach).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MKiDzN, MEN,

Podmioty współpracujące: KRRiTV, PISF, nadawcy, producenci, dystrybutorzy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 20

Otwarty urząd

Warunkiem poprawy dostępności podmiotów realizujących zadania publiczne jest wyposażenie pracowników administracji publicznej w kompetencje z zakresu dostępności cyfrowej w tworzeniu i udostępnianiu treści elektronicznych. W tym celu przewiduje się szkolenia z praktycznego tworzenia między innymi dokumentów elektronicznych, multimediiów i stron www dla pracowników odpowiedzialnych za tworzenie informacji, funkcjonowanie systemów wymiany informacji oraz serwisów internetowych.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: KPRM, MSWiA

Podmioty współpracujące: administracja rządowa i samorządowa, organizacje

Oczekiwane rezultaty:

- 100% publicznych serwisów teleinformatycznych spełniających wymogi dostępności
- 50% czasu antenowego nadawanego z dostosowaniem dla osób z niepełnosprawnościami
- Zasoby administracji publicznej dostępne dla wszystkich obywateli

Budżet:

- 300 mln zł

pozarządowe działające na rzecz dostępności

VI. USŁUGI

USŁUGI POWSZECHNE, E-COMMERCE, MOBILNOŚĆ, AKTYWNOŚĆ, KOMUNIKACJA

Dobra jakość życia to nie tylko dostępne mieszkanie, praca i przestrzeń publiczna. To dopiero zbieg działań w różnych obszarach, dzięki którym każdy z nas może na równi z innymi zaspokajać swoje potrzeby. Poczucie zachowania własnej niezależności, indywidualności, wpływu i potrzeba bezpieczeństwa są niezbędne każdemu, bez względu na wiek i poziom sprawności. Osoby starsze, tak jak młodsze pokolenia, mają plany i odczuwają bariery w ich realizacji w codziennym życiu. Dla nich przeszkodą nie do pokonania może być dotarcie do urzędu, wypełnienie druku w banku czy na poczcie. Dlatego celem naszych działań jest zapewnienie każdemu obywatelowi, możliwości samodzielnego skorzystania z powszechnych usług i zakupu produktów przez Internet, także bez wychodzenia z domu. Dostępność to również bezpieczeństwo – uruchomienie numeru alarmowego 112 dla osób z niepełnosprawnościami jest naszym priorytetem. Chcemy, aby osoby ze szczególnymi potrzebami mogły uczestniczyć w większym wymiarze w życiu kulturalnym, rekreacji i wypoczynku. Oznacza to szerszy dostęp do programów telewizyjnych o największej oglądalności, zgodnie z zainteresowaniami i preferencjami. Poprzez szereg działań w Programie, zwiększających dostęp do aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu, kontaktu z kulturą i kontaktów społecznych – dążymy do poprawienia jakości życia seniorów i osób z niepełnosprawnościami.

Kierunek działań to wprowadzenie dla operatorów usług o charakterze powszechnym instrumentów służących udostępnieniu klientom, co najmniej trzech form komunikacji – połączenie głosowe, połączenie tekstowe i wideo-połączenie. Planowane jest uruchomienie aplikacji umożliwiającej osobom z niepełnosprawnościami skuteczną komunikację z operatorami numeru alarmowego 112, tak aby zagwarantować udzielenie im niezbędnej pomocy. W obszarze mobilności, choć w wielu miastach funkcjonują usługi specjalistycznego przewozu, to ze względu na zwiększający się zakres uczestnictwa osób o szczególnych potrzebach w życiu społecznym i zawodowym dostęp do nich jest coraz bardziej ograniczony. Celem Działania będzie zwiększenie mobilności tej grupy, a w konsekwencji rozpoczęcie lub powrót do aktywności społecznej i zawodowej. Planowana jest poprawa dostępności zasobów kultury i dziedzictwa narodowego jako elementu realizacji prawa dostępu każdego obywatela do wiedzy. Konieczne jest także wprowadzenie rozwiązań wspomagających aktywność osób starszych i osób z niepełnosprawnością w wydarzeniach sportowych i w aktywności turystycznej.

Zgodnie z danymi z 2015 roku udział osób z niepełnosprawnością wśród ogółu zatrudnionych członków korpusu służby cywilnej wyniósł zaledwie 3,9 procent, w tym w ministerstwach 2 procent, a w urzędach centralnych 2,1 procent. Duża rola w zmianie postaw i kształtowaniu rozwiązań wspierających zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami należy do administracji publicznej. Wskaźnik zatrudnienia

osób niepełnosprawnych w żadnym z ministerstw nie osiągnął dotychczas ustawowego progu 6%.

DZIAŁANIE 21

Dostępne usługi powszechne, e-commerce

Działanie zakłada zmiany przepisów prawa i uruchomienie preferencyjnych instrumentów finansowych dla operatorów dla poprawy dostępności i jakości oferowanych usług (na przykład bankowych, telekomunikacyjnych, pocztowych, kurierskich i handlowych). Działanie obejmie nie tylko poprawę dostępności architektonicznej w miejscach obsługi klienta, jak na przykład obniżone skrzynki i okienka, czy dzwonki do przywoływania obsługi ale także uruchomienie alternatywnych form komunikacji z operatorem (na przykład zastosowanie aplikacji rozpoznających i tłumaczących na język migowy).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: UKE, UOKiK

Podmioty współpracujące: podmioty realizujące usługi powszechne, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 22

Numer 112 dla wszystkich

Celem Działania jest zapewnienie skutecznej formy komunikacji dla numeru alarmowego 112 dla osób z niepełnosprawnościami (w szczególności osób niesłyszących i problemami mowy). Rozwiązanie umożliwi komunikację w czasie rzeczywistym z wykorzystaniem na przykład:

- połączenia video z użyciem języka migowego pomiędzy głuchym a tłumaczem oraz
- połączenia głosowego lub video pomiędzy tłumaczem a pracownikiem Centrum Powiadamiania Ratunkowego.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MSWiA

Podmioty współpracujące: MC, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 23

Mobilność

Dla realizacji poprawy mobilności osób starszych i osób z niepełnosprawnościami zaplanowano:

- wsparcie wojewódzkich ośrodków ruchu drogowego w celu umożliwienia uzyskiwania prawa jazdy przez osoby z niepełnosprawnościami (sprzęt z aplikacją umożliwiającą kontakt z tłumaczem języka migowego, dofinansowanie badań, szkoleń, ubezpieczeń, dofinansowanie aparatury

do obiektywnej oceny zdolności kandydatów z niepełnosprawnościami na kierowców, dofinansowanie montażu elementów pojazdów)

- wdrożenie standardów dostępności dla stacji benzynowych, uwzględniających przenośne terminale płatnicze, system przyzywania obsługi, możliwość płatności za pomocą aplikacji mobilnej, system tłumaczeń migowych on-line
- zapewnienie usługi transportu indywidualnego „door to door” dla osób o specjalnych potrzebach na terenie 1/3 gmin w Polsce
- stworzenie mechanizmu dofinansowania do indywidualnych środków transportu
- wypracowanie systemowego mechanizmu pomocy osobom z niepełnosprawnościami w zakresie zakupu, szkolenia oraz przekazywania i utrzymania wyszkolonych psów asystujących (w tym przewodników).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR,

Podmioty współpracujące: PFRON, MI, samorządy, przedsiębiorcy, przewoźnicy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 24

Kultura, turystyka i sport

Dla zapewnienia osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności możliwości udziału w życiu kulturalnym, rekreacji i wypoczynku na zasadzie równości z innymi osobami, zaplanowano:

- modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury (między innymi teatrów, muzeów, domów i ośrodków kultury, bibliotek) w oparciu o standardy dostępności (na przykład w *Programie infrastruktura kultury*)
- poprawę dostępności obiektów kultury, w tym zabytkowych, poprzez łączenie zmian architektonicznych (wytyczne MKiDZN) z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych oraz odpowiednimi procedurami obsługi
- zakup sprzętu i wyposażenia udostępniającego zasoby kultury osobom o specjalnych potrzebach (na przykład podnośniki, pętle indukcyjne)
- wzmocnienie turystyki kulturowej poprzez zbudowanie systemu informacji na temat obiektów kultury przyjaznych osobom z niepełnosprawnościami („marka dostępność”)
- poprawę dostępności obiektów turystycznych, uzdrowisk i sanatoriów, poprzez zapewnienie dostępności wejść, swobodnego i samodzielnego poruszania się wewnątrz obiektów oraz kształtowania przyjaznego i funkcjonalnego otoczenia placówki
- finansowanie udziału osób starszych i osób z niepełnosprawnościami w wydarzeniach kulturalnych i rekreacyjnych, w tym szczególnie w obiektach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami (na przykład w ramach

Programu MKiDN „Kultura Dostępna”, finansowanie ścieżek turystycznych przyjaznych osobom z niepełnosprawnościami)

- poprawę dostępności przestrzeni rekreacyjnych jak plaże i obszary nadwodne, tereny zieleni – parki i ogrody, siłownie plenerowe i integracyjne place zabaw
- realizację *Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych*
- poprawę dostępności architektonicznej obiektów sportowych poprzez opracowanie i upowszechnienie wytycznych, specyficznych dla funkcji danego obiektu (stadiony, hale sportowe, baseny), aby osoby z niepełnosprawnościami mogły korzystać z niego na równi z innymi.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MKiDzN, MSiT

Podmioty współpracujące: samorządy, muzea, placówki kultury i sportu, , organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 25

Praca w administracji

Działanie polega na zwiększeniu wysiłków podejmowanych w programie PFRON „Stabilne zatrudnienie”. Skierowane będzie do podmiotów administracji publicznej i spółek skarbu państwa i polegać będzie na eliminowaniu barier w dostępie osób z niepełnosprawnościami do stabilnego zatrudnienia. Planowane jest w jego ramach między innymi dofinansowanie wyposażenia stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń lub zakup urządzeń ułatwiających wykonywanie pracy lub funkcjonowanie w zakładzie pracy, wprowadzenie instytucji asystenta pracy. Ponadto podjęte będą zmiany w przygotowywaniu treści ogłoszeń o pracę do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (informacje w zakresie możliwych udogodnień, preferencje dla zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w przypadku osób o równych kwalifikacjach). Działania te będą prowadzone przez wszystkie podmioty administracji publicznej.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: PFRON, KPRM, MSWiA

Podmioty współpracujące: ministerstwa, spółki skarbu państwa, samorządy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

Oczekiwane rezultaty:

- 100 usług powszechnych bez barier
- System powiadamiania alarmowego 112 dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- 16 wojewódzkich ośrodków ruchu drogowego dysponujących sprzętem do nauki jazdy dla osób z niepełnosprawnościami
- 100 dostosowanych obiektów kultury
- 6% pracowników administracji publicznej to osoby niepełnosprawne

Budżet:

- 615 mln zł

VII. KONKURENCYJNOŚĆ

INNOWACJE I WSPARCIE PRZEDSIĘBIORSTW

Zróznicowane potrzeby zmieniającego się społeczeństwa sprawiają, że wzrasta zapotrzebowanie na uniwersalne produkty i usługi. Uniwersalne czyli takie, które są użyteczne i przyjazne dla wszystkich. Stąd też trendy w projektowaniu wnętrz, ich wyposażenia, ubrań czy innych elementów codziennego użytku muszą uwzględniać potrzeby różnych ludzi, zwłaszcza bardziej wrażliwych grup społecznych. Przykładowo osoby starsze najchętniej dokonują zakupu ubrań, które zapewniają ciepło i komfort oraz są wykonane z miękkich dla skóry tkanin. Przy zakupie książki, wraz z wiekiem, znaczenie odgrywa wielkość czcionki, z kolei podczas codziennych zakupów doskonale sprawdzają się torby na kółkach. Wiele produktów i rozwiązań, zaprojektowanych z myślą o osobach ze szczególnymi potrzebami, z czasem uniwersalizuje się i jest w efekcie dostępna dla wszystkich. Kto z nas nie doceni łatwo otwierającego się opakowania ze szczoteczką do zębów czy większej czcionki z okresem ważności. Dlatego Program zakłada sfinansowanie budowy zaplecza badawczego dla różnych gałęzi przemysłu. Jego celem ma być poszukiwanie najbardziej funkcjonalnych i ergonomicznych rozwiązań. Będziemy także wspierać przedsiębiorstwa we wprowadzaniu na rynek produktów, które stworzą osobom z niepełnosprawnościami i osobom starszym zupełnie nowe szanse i możliwości niezależnego funkcjonowania.

Kierunek Działań przewiduje rozwój innowacyjności w tworzeniu produktów i usług opartych na inteligentnej jakości, poprzez pokazanie że uniwersalne zaprojektowanie produktu wpływa na jego konkurencyjność oraz powiększa grono potencjalnych odbiorców. Dziś młode firmy napotykać trudności we wdrażaniu nowych produktów na rynek ze względu na związane z tym koszty. Planowane jest utworzenie centrów testujących, w których firmy będą mogły przetestować pomysły na produkty oraz centrów prezentacji produktów dla potencjalnych nabywców, inwestorów i klientów. Specjalizacja w obszarze technologii asystujących czy kompensacyjnych może być zarówno przewagą konkurencyjną przedsiębiorstwa, jak również pozwoli na priorytetowe traktowanie firmy przez sektor publiczny w dostępie do kapitału i usług wspierających, ze względu na wagę tego zagadnienia dla polityki państwa.

DZIAŁANIE 26

Program badań nad dostępnością – rzeczy są dla ludzi

Działanie zakłada stworzenie krajowego programu finansowania badań z zakresu dostępności, w tym uniwersalnego projektowania w różnych obszarach (na przykład budownictwo, cyfryzacja, edukacja). Program będzie wspierał prowadzenie badań nad zaprojektowaniem ergonomicznych i efektywnych kosztowo metod dostosowywania produktów do specyficznych potrzeb użytkowników (między innymi mieszkania, sprzęt AGD, meble). Prowadzone będą także badania nad

zastosowaniem nowych technologii (aplikacje komputerowe służące do nauki programowania dla osób z niepełnosprawnościami, do alternatywnej komunikacji, do geolokalizacji dostępnych miejsc, tras czy środków transportu – na przykład „ktoredydojade”, „dostepnyparking”). Działanie uwzględnia też uruchomienie instrumentów finansowych dla firm startujących z pomysłem na dostępne produkty i usługi oraz sfinansowanie strategii ich komercjalizacji.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: NCBiR

Podmioty współpracujące: MPiT, MNISZW, przedsiębiorcy, uczelnie, instytuty badawcze, , organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 27

Społeczny inkubator dostępności

Istnieją rozwiązania, które mogą być wykorzystywane dla wsparcia osób z różnymi niepełnosprawnościami w wymiarze aktywizacyjnym czy społecznym. Ich skuteczność nie zawsze jest wysoka i często zależy od niuansów w sposobie ich zastosowania. Identyfikowany jest szereg luk, które wymagają uruchomienia nowego spojrzenia i stworzenia rozwiązań wspierających bardziej samodzielne i niezależne funkcjonowanie osób z trudnościami. Celem Działania będzie poszukiwanie innowacji (na przykład o charakterze organizacyjnym, prawnym, nie technologicznym). W ramach społecznego inkubatora dostępności – funkcjonującego ze środków funduszy unijnych, realizowane będą projekty dla grup nieformalnych, organizacji pozarządowych lub innych podmiotów zinstytucjonalizowanych, które mają pomysł na to jak usprawnić działania lub nadać im nowy wymiar. Następnie organizacje te otrzymają wsparcie w przygotowaniu rozwiązania, udzielnie grantu finansowego i doprowadzenie do szerszego stosowania najlepszych rozwiązań.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: samorządy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 28

Wsparcie przedsiębiorstw

Celem Działania jest wsparcie przedsiębiorstw (promocja, instrumenty finansowe) w tworzeniu usług i produktów ukierunkowanych na wykorzystanie rosnącego potencjału nabywczego osób starszych i osób z niepełnosprawnościami oraz zaspokajanie ich potrzeb konsumpcyjnych i bytowych. Uruchomione zostaną preferencyjne instrumenty finansowe dla firm, które wprowadzają innowacyjne produkty i usługi uniwersalnie (lub adaptują istniejące do zmieniających się potrzeb użytkowników) zaprojektowane lub dedykowane jako technologie kompensacyjne. Wsparcie jest dedykowane przedsiębiorcom, których rozwiązania będą sprzyjać poprawie jakości życia, a przede wszystkim umożliwią samodzielne funkcjonowanie osobom o specjalnych potrzebach.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR/MPiT

Podmioty współpracujące: PARP, przedsiębiorcy, producenci technologii asystujących i kompensacyjnych

DZIAŁANIE 29

Centra testujące

Wiele firm, w tym start-upów obawia się wprowadzania do sprzedaży innowacyjnych produktów, ze względu na związane z tym ryzyko finansowe. Konieczne jest utworzenie miejsc, w których będą mogły przetestować i zweryfikować swoje pomysły. Działanie zakłada utworzenie, szczególnie dla firm działających w obszarze przemysłu kreatywnego (na przykład wzornictwa, designu, projektowania) centrów testujących produkty pod kątem ich uniwersalności i spełnienia oczekiwań odbiorców o różnych potrzebach. Dodatkowo planuje się stworzenie centrum wystawienniczo – prezentacyjnego, dla polskich przedsiębiorców, w którym organizowane będą wystawy i targi poświęcone promocji najbardziej funkcjonalnych rozwiązań technologicznych.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR/MPiT,

Podmioty współpracujące: MNISZW, NCBIR, uczelnie, instytuty badawcze, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 30

Marka „Dostępność”

Działanie zakłada stworzenie marki „Dostępność” jako znaku promującego polskich producentów wysokiej jakości produktów i usług opartych na idei projektowania uniwersalnego, a także ich wsparcie marketingowe. Działanie będzie realizowane w trybie corocznego konkursu pod patronatem rządowym.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: MPiT, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

Oczekiwane rezultaty:

- Krajowy program badawczy nad dostępnością
- Program wsparcia przedsiębiorstw w produkcji dostępnych produktów
- 20 innowacji społecznych z zakresu dostępności
- 2 centra testujące produkty i rozwiązania pod kątem ich uniwersalności
- 5 edycji konkursu Marka Dostępność

Budżet:

- 77 mln zł

VIII. KOORDYNACJA

KOORDYNACJA POLITYK PUBLICZNYCH NA RZECZ DOSTĘPNOŚCI

Aby zapewnić poprawę dostępności przestrzeni publicznej dla wszystkich obywateli, konieczne jest uznanie jej jako kluczowego elementu różnych polityk publicznych. Z tego powodu dostępność nie może być zamknięta w żadnym z istniejących działów administracji rządowej, gdyż ma charakter przekrojowy wobec takich zagadnień jak edukacja, praca, budownictwo, mieszkalnictwo, transport, kultura, sport, cyfryzacja i innych. Konieczny jest międzysektorowy wysiłek, wykraczający poza ramy prawne, właściwe identyfikowanie potrzeb społecznych i budowanie platformy dialogu pomiędzy różnymi interesariuszami. Niezależnie od zmian w prawie krajowym, niezbędną jest zmiana mentalności, szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomość i kształcenie różnych grup zawodowych w praktycznym zastosowaniu uniwersalnego projektowania. We wszystkich tych aspektach nieoceniona jest aktywność partnerów społecznych, którzy znają potrzeby osób z różnymi niepełnosprawnościami i stojąc na straży interesu społecznego, konsekwentnie zmieniają otaczającą nas rzeczywistość. Program Dostępność Plus stwarza szansę na jeszcze szersze urzeczywistnienie tych postulatów.

DZIAŁANIE 31

Polski Access Board

Działanie obejmuje formalno-prawne wskazanie ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego jako instytucji odpowiedzialnej za koordynację dostępności w ramach różnych sektorowych polityk publicznych czyli tzw. *Access Board*, na wzór podobnych instytucji funkcjonujących w innych krajach. Jednocześnie konieczne jest wyposażenie MliR w narzędzia kompetencyjne (między innymi powołanie pełnomocnika rządu ds. dostępności) oraz prawne, umożliwiające efektywne pełnienie powierzonych funkcji. Działanie obejmuje również wzmocnienie kadrowe i w zakresie *know-how* nowej struktury.

Za powierzeniem funkcji koordynacyjnej ministrowi właściwemu ds. rozwoju regionalnego przemawia fakt, iż zagadnienia związane z dostępnością nie mieszczą się w układzie żadnego z działów administracji rządowej. Z tego punktu widzenia Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako koordynujące proces inwestycji w kraju, zarządzające środkami funduszy europejskich (głównego źródła finansowania inwestycji) oraz posiadające w swym zakresie działania kompetencje w obszarze budownictwa, planowania przestrzennego i mieszkalnictwa, może zapewnić efektywną koordynację działań dla dostępności.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 32

Prawo dla dostępności

Wadą obecnych przepisów prawa w Polsce w zakresie dostępności jest brak skutecznych mechanizmów kontrolnych, gwarantujących realizację dostępności dla nowych obiektów i przestrzeni, jako w pełni dostosowanych do potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami. Polskie ustawodawstwo nie posługuje się pojęciem uniwersalnego projektowania, a Polska, co wskazano w diagnozie, jako jedno z czterech państw europejskich nie posiada prawnie przyjętych standardów dostępności dla przestrzeni publicznej.

Na tym etapie nie przesądza się o kształcie modelu docelowego wdrożenia dostępności, jaki zostanie opracowany w wyniku realizacji Programu. Pożądanym kierunkiem zmian, umożliwiającym wielowymiarowe podejście do dostępności wykraczające poza wymiar niepełnosprawności, pozostaje odrębna, horyzontalna ustawa o dostępności, której celem będzie stworzenie podstaw prawnych dla efektywnego wdrażania dostępności architektonicznej, transportowej, informacyjnej i komunikacyjnej w Polsce. Ustawa nakładałaby obowiązki stosowania zasad dostępności między innymi na:

- podmioty realizujące zadania publiczne, w tym administrację centralną i samorządową, agencje i fundusze, jednostki budżetowe, fundacje skarbu państwa i z jego udziałem;
- podmioty, którym powierzono realizację zadań publicznych, w tym przedsiębiorstwa i organizacje pozarządowe;
- przedsiębiorstwa realizujące usługi o charakterze powszechnym;
- przedszkola, szkoły, szkoły wyższe.

Ustawa będzie kluczowym narzędziem wdrażania artykułu 9 *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* w Polsce. Działanie zakłada uwzględnienie aspektu dostępności w aktach prawnych regulujących szczegółowo określone obszary funkcjonowania życia obywateli (na przykład nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji, ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami, ustawa o transporcie zbiorowym, rozporządzenia w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, wypracowanie mechanizmu finansowania instytucji asystenta osobistego). Drugim kluczowym elementem Działania jest opracowanie Standardów Dostępności, opartych na zasadach uniwersalnego projektowania. Krajowe standardy dotyczyć będą między innymi budownictwa, transportu, cyfryzacji a także rozwiązań organizacyjnych, w tym na przykład jakości usług w służbie zdrowia czy w edukacji. Przyjęcie przez ustawodawcę lub organ wykonawczy odpowiednich przepisów pozwoli na powszechne zastosowanie wytycznych w celu udostępnienia środowiska osobom z różnymi możliwościami w zakresie mobilności i percepcji. Działanie zakłada także sfinalizowanie prac nad standardami dostępności dla projektów polityki spójności. Niezbędne jest także prowadzenie bieżącego monitoringu jakości działań

normatywnych pod kątem tworzenia przepisów sprzyjających zapewnieniu dostępności. Wzmocnienie procesu konsultacji społecznych dla zwiększenia partycypacji społecznej obywateli z ograniczeniami mobilności i percepcji w procesie stanowienia prawa.

Innym aspektem Działania będzie włączenie tematyki dostępności w procesy decyzyjne i legislacyjne, podejmowane w administracji publicznej. Chodzi o wypracowanie mechanizmów oceny skutków regulacji (OSR) w odniesieniu do wpływu projektów aktów prawnych w wybranych obszarach na poprawę stopnia dostępności w Polsce.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, ministerstwa, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 33

Procedury bez barier

Zapewnienie sprawnej i efektywnej poprawy dostępności w Polsce, wymaganie tylko usuwanie barier architektonicznych, ale w takim samym stopniu barier proceduralnych. Utrudniają one lub uniemożliwiają osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z zasobów państwa na zasadzie równego dostępu. W skutek tego osoby z niepełnosprawnościami narażone są często na nieuzasadnione koszty (na przykład konieczność ustanawiania pełnomocnika, wydawania upoważnień innym osobom ze względu na brak możliwości osobistego stawiennictwa). Stąd celem Działania jest przeprowadzenie procesu mapowania istniejących procedur w różnych obszarach i kompetencjach różnych instytucji.

Na tej podstawie zostanie przeprowadzony przegląd i ewaluacja procedur pod kątem ich optymalizacji. Wnioski i rekomendacje z przeglądu zostaną wdrożone w postaci dostosowania procedur do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, samorządy, urzędy centralne, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 34

Współpraca na rzecz dostępności

Warunkiem sukcesu działań instytucji publicznych w zakresie zapewniania dostępności jest zaangażowanie środowisk społeczno-gospodarczych, których ta tematyka dotyczy. Takie zaangażowanie musi być zapewnione na wszystkich etapach realizacji działań na rzecz dostępności to jest od etapu ich projektowania, budżetowania, do monitoringu i oceny osiągniętych efektów. W tym celu zostanie powołana Rada ds. Dostępności, która będzie organem konsultacyjno-doradczym dla Ministra Inwestycji i Rozwoju. W skład Rady wejdą między innymi przedstawiciele: administracji publicznej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji

pozarządowych działających na rzecz dostępności i praw osób z niepełnosprawnościami, organizacji senioralnych, uczelni wyższych, korporacji zawodowych architektów i urbanistów, a także przedstawiciele środowisk gospodarczych działających w obszarach, których w największym stopniu dotyczy problematyka dostępności na przykład transportu czy budownictwa. Zadaniem Rady będzie inicjowanie działań na rzecz poprawy dostępności oraz opiniowanie działań i inicjatyw władz publicznych w zakresie dostępności.

Dodatkowo w ramach działania planowane jest wypracowanie mechanizmu funkcjonowania koordynatorów dostępności w jednostkach administracji publicznej. Koordynatorzy dostępności to pracownicy wyznaczeni do pilnowania aby wszystkie działania urzędu były zgodne z ideą dostępności (na przykład zapewnienie alternatywnych możliwości komunikacji, przyjazne wzory dokumentów, rozwiązania organizacyjne, dostępność architektoniczna).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, samorządy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 35

Zamówienia publiczne i inwestycje

W celu zapewnienia stałej obecności tematyki dostępności w codziennej praktyce działania organów administracji publicznej niezbędne jest stworzenie mechanizmów i procedur uwzględniania tych zagadnień w standardowych procesach realizowanych przez urzędy i ich pracowników. Konieczne jest także zapewnienie odpowiednich kompetencji w tych organach do tworzenia, odbierania i oceniania prac pod kątem dostępności.

W ramach Działania przewiduje się wprowadzenie zagadnień związanych z dostępnością w proces udzielania zamówień publicznych poprzez identyfikację typowych zamówień, w których tematyka ta może być stosowana. W oparciu o otrzymane wyniki przygotowane zostaną modelowe wzory dokumentów (na przykład specyfikacji istotnych warunków zamówienia i opisów dostępności inwestycji, przykłady klauzul społecznych, list sprawdzających i kontrolnych) uwzględniające wymagania dla osób o specjalnych potrzebach (na przykład budowa przystanku, drogi, przejścia podziemnego). Wzory te będą stanowić konkretne narzędzia, pomocne dla wszystkich podmiotów dokonujących zamówień publicznych.

Działanie przewiduje szkolenia dla przedstawicieli zamawiających w zakresie uwzględniania problematyki dostępności w procedurach udzielania zamówień publicznych.

Kolejny aspekt Działania to dokonanie przeglądu najważniejszych inwestycji strategicznych kraju i włączenie w mechanizmy ich realizacji procedur zapewniających uwzględnienie tematyki dostępności. Punktem wyjścia tego zadania będzie analiza wybranych projektów strategicznych ze Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i wypracowanie indywidualnych rekomendacji w zakresie dostępności wobec każdego z nich.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: UZP, MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, samorządy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 36

Audyty dostępności

Aby ograniczyć koszty nowo realizowanej infrastruktury, należy uwzględniać zasady warunkujące dostępność na początkowym etapie realizacji inwestycji – czyli przed zatwierdzeniem dokumentacji/projektu. Taka sekwencja zmniejsza koszty późniejszych prac modernizacyjnych. Infrastruktura zbudowana zgodnie z koncepcją uniwersalnego projektowania zakłada rozwiązania ułatwiające korzystanie z niej wszystkim użytkownikom. W przypadku infrastruktury istniejącej możliwe jest wprowadzenie racjonalnych usprawnień.

Celem Działania jest wprowadzenie wymogu przeprowadzenia audytu inwestycji infrastrukturalnej, składającego się z opisu dostępności, z uwzględnieniem różnych rodzajów niepełnosprawności przyszłych użytkowników danego budynku/obiektu. Opis dostępności będzie mógł zostać wykonany przez niezależną instytucję/eksperta/organizację pozarządową lub samego projektanta/architekta. Dzięki takim opisom dostępności, publikowanym na przykład na stronach internetowych dotyczących danego obiektu, każda osoba będzie wiedziała jakie udogodnienia i jakie ewentualnie bariery może napotkać w przypadku osobistej wizyty w obiekcie/budynku.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 37

Monitoring polityk publicznych

Poprawa dostępności przestrzeni i usług o charakterze powszechnym, wymaga precyzyjnego określenia stanu wyjściowego oraz kwantyfikacji skali i zakresu pożądanych zmian. Działanie przewiduje budowę systemu zbierania danych o dostępności w statystyce publicznej, co umożliwi określenie stanu obecnego oraz jednoznaczne wyznaczenie wartości docelowych. Zakres zbieranych danych będzie uwzględniał główne aspekty dostępności (między innymi budownictwo, transport, kultura, cyfryzacja) oraz ich zróżnicowanie przestrzenne w układzie terytorialnym. Kwestia identyfikacji barier, na jakie napotykają osoby z niepełnosprawnościami oraz ocena stanu dostępności w różnych wymiarach powinna zostać włączona także jako element kompleksowych badań społecznych diagnozujących warunki i jakość życia Polaków (na przykład Diagnoza Społeczna, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności).

W Działaniu przewiduje się rozwój i zastosowanie narzędzi jakościowej analizy i oceny danych o dostępności, w celu zapewnienia wszystkim interesariuszom, a zwłaszcza decydom, pełnego zakresu informacji o wyzwaniach i pożądanych

działaniach w zakresie dostępności. Rekomendacje płynące z ilościowej i jakościowej analizy danych będą służyć między innymi ocenie postępu realizacji i osiągniętych rezultatów Programu Dostępność Plus.

Działania zakłada także dokonanie przeglądu polityk publicznych pod kątem oceny w jakim stopniu uwzględniają one w chwili obecnej tematykę dostępności oraz identyfikacji pożądanych zmian w tym zakresie.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: GUS

Podmioty współpracujące: MliR, ministerstwa

DZIAŁANIE 38

Potencjał organizacji pozarządowych

Wiele z organizacji pozarządowych działających w Polsce na rzecz osób z niepełnosprawnościami skupia ekspertów zajmujących się dostępnością przestrzeni architektonicznej czy cyfrowej. Niemniej stopień niedostosowania środowiska zurbanizowanego oraz szansa związana z programem Dostępność Plus, stwarza potrzebę wzmocnienia potencjału kompetencyjnego organizacji pozarządowych. Placówki te mogłyby audytować dostępność przestrzeni publicznej, upowszechniać najlepsze rozwiązania, doradzać w rozwiązywaniu problemów związanych z dostępnością oraz dysponować kompetencjami w zakresie alternatywnych form komunikacji. Celem Działania jest stworzenie sieci organizacji pozarządowych, zajmujących się dostępnością, poprzez ich wsparcie w postaci grantów finansowych przeznaczonych na budowanie kompetencji do prowadzenia audytów, doradztwa, szkoleń i świadczenia usług w zakresie udostępniania (na przykład komunikacji alternatywnej, opracowywania dostępnych materiałów itp.).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: KPRM

Podmioty współpracujące: organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 39

Společna świadomość dostępności

Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej wymaga budowy świadomości społeczeństwa na temat różnorodności potrzeb i równości praw wszystkich mieszkańców. Kształtowanie i zmiana postaw to proces długotrwały, wymagający ciągłego wzmocnienia i utrwalania. Aby idea przyjaznej Polski mogła być skutecznie realizowana, konieczna jest szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomość problematyki różnych potrzeb i dostępności dla różnych grup społecznych, znosząca stereotypy zarówno wśród decydentów podejmujących decyzję w zakresie kształtowania różnych obszarów przestrzeni publicznej, projektantów, urbanistów, administracji państwowej i branż biznesowych ale także ogółu społeczeństwa – użytkowników przestrzeni w zakresie przysługujących im praw.

W działaniu tym przewiduje się realizację kampanii informacyjnych i edukacyjnych, głównie w Internecie, w tym w mediach społecznościowych, poświęconych tematyce potrzeb i funkcjonowania osób ze szczególnymi potrzebami (między innymi promowanie pozytywnego wizerunku seniorów i osób z niepełnosprawnością; promowania idei włączenia społecznego; prawa do edukacji włączającej kierowane także do dzieci i rodziców na każdym szczeblu kształcenia; promujące mobilność, zwracające uwagę na kwestie bezpieczeństwa). Do podnoszenia świadomości społecznej będą wykorzystywane kampanie społeczne dążące do wywoływania refleksji, zainteresowania trudnymi zagadnieniami, uświadomienia, ale też kształtowania konkretnych, społecznie pożądanym wzorców zachowań, zmiany postaw, kreowania relacji społecznych. Integralnym elementem działań jest wymiana doświadczeń i dobrych praktyk między wszystkimi środowiskami zajmującymi się dostępnością (organizacje pozarządowe, biznes, administracja, JST), poprzez organizację konferencji, spotkań, grup, konkursów dobrych praktyk.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

Oczekiwane rezultaty:

- Polski Access Board
- 100 koordynatorów dostępności w urzędach
- Horyzontalna ustawa o dostępności
- 6 standardów dostępności dla polityki spójności
- 6 obowiązujących standardów dostępności w prawie krajowym
- 20% projektów strategicznych SOR, w których realizowany jest komponent dostępności

Budżet:

- 74 mln zł

SYSTEM REALIZACJI

Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację całego Programu jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. Za powierzeniem funkcji koordynacyjnej Ministerstwu przemawia fakt, iż zagadnienia związane z dostępnością nie mieszczą się w silosowym układzie żadnego z działów administracji rządowej. Z tego punktu widzenia Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako koordynujące politykę rozwoju i inwestycji w kraju, a jednocześnie zarządzający środkami funduszy europejskich (głównego źródła finansowania inwestycji) oraz posiadający w swym zakresie działania kompetencje w budownictwa, planowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa, może zapewnić efektywną koordynację działań w zakresie dostępności.

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju będzie odpowiedzialne bezpośrednio za przygotowanie, przyjęcie i stworzenie ram organizacyjno-finansowych dla realizacji Programu. Na etapie realizacji Programu, w Ministerstwie Inwestycji i Rozwoju stworzona zostanie dedykowana struktura i funkcja pełnomocnika rządu ds. dostępności, odpowiedzialna za koordynowanie i nadzór nad właściwą realizacją Programu. MliR będzie koordynowało realizację Działań zaplanowanych w Programie, które zostaną powierzone właściwym resortom, urzędom centralnym, samorządom lokalnym i podmiotom prywatnym. Cele Programu będą realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami przedsiębiorców.

Koordynacja realizacji Programu będzie zapewniona w ścisłym współdziałaniu z Pełnomocnikiem Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Rolą Pełnomocnika będzie zapewnienie, że Działania podejmowane w Programie będą odpowiadały na postulaty środowiska osób z niepełnosprawnościami, w tym ujęte w zobowiązaniach międzynarodowych jak *Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*. Jednocześnie Pełnomocnik koordynuje prace nad przygotowaniem ujętej w SOR *Strategii na rzecz osób niepełnosprawnych*, której zakres jest szerszy niż kwestie dostępności, gdyż obejmuje szerokie kwestie społeczne takie jak rehabilitacja społeczna czy zawodowa. Współpraca MliR i MRPiPS w tym zakresie zapewni pełną spójność działań przewidzianych do realizacji w obu dokumentach.

Zadania związane z koordynacją Programu obejmują: programowanie, to jest określanie obszarów wsparcia oraz zasad udzielania wsparcia, dokonywanie przeglądu Programu, organizowanie współpracy z poszczególnymi resortami, jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami przedsiębiorców, a także monitorowanie realizacji Programu.

Wypracowanie narzędzi i mechanizmów realizacji powyższych zadań stanowi integralny element realizacji Programu (Koordynacja), a jednocześnie stanowi warunek sukcesu w jego realizacji. Stąd na etapie programowania nie jest zasadne określanie szczegółowych kompetencji poszczególnych podmiotów czy instrumentów współpracy między nimi. Kwestie te zostaną doprecyzowane w wyniku analiz przeprowadzonych w pierwszym etapie realizacji Programu oraz w dokumentach wdrożeniowych i legislacji.

W Programie wyszczególniono Działania przyczyniające się do jego realizacji w różnych obszarach, z uwzględnieniem dostępności. **Realizacja tych Działań będzie następować na podstawie corocznie aktualizowanych *Planów Wdrażania Działania (PWD)*, opracowywanych przez instytucje odpowiedzialne za koordynację poszczególnych Działań w Programie.**

PWD będą określać między innymi cel Działania, ramy czasowe, etapy realizacji i podmioty odpowiedzialne za ich wykonanie, wskaźniki służące pomiarowi stopnia realizacji celów, a także wymagany budżet i jego źródła finansowania.

Instytucje zaangażowane w realizację Programu to między innymi:

- Wybrane ministerstwa (MEN, MZ, MNiSzW, MRPiPS, MC, MI, MliR, MPiT, MSWiA, MKiDN, MSiT) oraz jednostki podległe;
- Jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- Urząd Transportu Kolejowego;
- Urząd Komunikacji Elektronicznej;
- Urząd Zamówień Publicznych;
- Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości;
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji;
- Krajowi operatorzy usług i charakterze powszechnym (na przykład bankowe, ubezpieczeniowe, pocztowe, transportu, audiowizualne);
- Przedsiębiorcy;
- Organizacje pozarządowe.

Z uwagi na fakt, że Program będzie finansowany z różnych źródeł (w zależności od rodzaju działania i obszaru wsparcia), a w jego realizację zostaną zaangażowane zarówno środki unijne jak i budżet państwa, zasady realizacji poszczególnych przedsięwzięć będą uwzględniały warunki i procedury obowiązujące przy wykorzystaniu danego źródła finansowego.

MONITOROWANIE I EWALUACJA

Monitorowanie realizacji Programu pozwala na rzetelną ocenę stanu jego wdrożenia, a także zarządzanie zaplanowanymi w nim Działaniami. System monitorowania Programu opiera się na cyklicznej sprawozdawczości dotyczącej osiągniętych rezultatów wskazanych w treści dokumentu.

Za koordynację procesu monitorowania Programu odpowiedzialne jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, natomiast w samym procesie uczestniczą wszystkie instytucje realizujące Działania określone w Programie.

Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego opracowuje sprawozdania z realizacji Programu na podstawie danych przekazanych przez instytucje realizujące poszczególne działania. Zawiera ono podstawowe informacje na temat stanu realizacji poszczególnych Działań oraz dane dotyczące wartości osiągniętych wskaźników monitorujących. Sprawozdanie będą również wskazywać na ewentualne trudności we wdrażaniu zaplanowanych przedsięwzięć. Informacje na temat problemów będą wykorzystywane do bieżącego zarządzania Programem. Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego jest odpowiedzialny za opracowanie zakresu, sposobu i częstości przekazywania danych sprawozdawczych.

Nie wcześniej niż po 2 latach realizacji Programu oraz po jego zakończeniu przeprowadzona zostanie ewaluacja Programu. Pierwsza ewaluacja ma na celu zidentyfikowanie potrzeby ewentualnych korekt w realizacji Programu, natomiast ewaluacja ex-post (po zakończeniu programu) ma na celu pokazanie wpływu realizacji Programu na poprawę dostępności w Polsce. Ewaluacja wskaże co udało się osiągnąć dzięki realizacji Programu, a co wymaga dalszych usprawnień.

System wskaźników wykorzystany w Programie opiera się na systemie zarządzania przez rezultaty. Dla każdego obszaru i wybranych działań opracowano wskaźniki ich realizacji oraz odpowiedzialne za ich osiągnięcie instytucje. W ten sposób pokazano bezpośrednie rezultaty wskazanych w Programie celów i zaplanowanych przedsięwzięć. Efekty Programu będą systematycznie monitorowane, dzięki czemu można obserwować postępy w jego realizacji oraz reagować na pojawiające się problemy. Osiągnięte rezultaty będą udostępniane do publicznej wiadomości oraz podawane pod dyskusję ze wszystkimi zainteresowanymi stronami.

FINANSOWANIE

Program przewiduje, że w latach 2018-2025 kwota około 23,2 miliarda złotych zostanie przeznaczona na realizację celów określonych w Programie. Sfinansowanie wszystkich przewidzianych do wdrożenia działań wymaga zaangażowania środków publicznych (zagranicznych i krajowych) oraz prywatnych. Podstawowymi źródłami finansowania Programu są:

Publiczne środki zagraniczne (13,6 mld zł, co stanowi prawie 59% budżetu programu), wśród których należy wymienić:

- Fundusze unijne, czyli: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności. Środki tych funduszy wydatkowane są poprzez realizację poszczególnych programów operacyjnych. Istotną część programu „Dostępność Plus” wpisuje się w cele wdrażanych obecnie programów operacyjnych.
- Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (czyli tzw. fundusze norweskie i fundusze EOG), które są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej.

Publiczne środki krajowe (8,2 mld zł, co stanowi ponad 35% budżetu programu), wśród których należy wymienić:

- budżet państwa, w tym również w zakresie wkładu krajowego niezbędnego do współfinansowania działań z funduszy unijnych (344 mln zł, czyli ponad 1% budżetu programu)
- środki jednostek samorządu terytorialnego (JST) (7,1 mld zł, czyli prawie 31% budżetu programu)
- fundusze celowe: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) (800 mln zł, czyli 3% budżetu programu).

Środki prywatne (1,3 mld zł, co stanowi prawie 6% budżetu programu).

Szacunkowy podział budżetu programu na wyżej wymienione źródła prezentuje poniższy wykres oraz tabela.

Budżet całego programu stanowi około 1% inwestycji rozwojowych Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Większość planowanych działań (blisko 90%) wynika z zadań, które obecnie są realizowane z budżetów poszczególnych resortów i instytucji, na przykład modernizacja sieci i infrastruktury kolejowej czy inwestycje samorządowe. Budżet Programu Dostępność Plus obejmie te środki finansowe jednocześnie zapewniając że wydatki ponoszone w ich ramach będą zgodne z celami Programu i przyczynią się do poprawy dostępności. Realizacja programu zwiększy więc finansowanie działań na rzecz dostępności dla osób wykluczonych jedynie o ok. dodatkowych 10 punktów procentowych w stosunku do budżetów planowanych na realizację podobnych działań w latach ubiegłych. Zgodnie z badaniami i statystykami międzynarodowymi koszt zapewnienia dostępności inwestycji czy środka transportu na etapie ich planowania czy planowania zakupu to około 1-2% pierwotnej wartości. Z kolei koszt modernizacji inwestycji lub taboru już oddanego do użytku to 10-15% pierwotnej

wartości inwestycji. Stąd niezwykle istotne jest, aby wydatki zaplanowane w budżetach poszczególnych instytucji (niezależnie od realizacji programu Dostępność Plus) od możliwie wczesnego etapu uwzględniały specyfikację dostępności.

Podział na źródła z uwzględnieniem kwot wydatków aktualnie zaplanowanych i dodatkowych wymagających zaangażowania finansowego przedstawia poniższa tabela.

Źródło	Całkowity budżet Programu (PLN)	Środki dodatkowe do zaangażowania
Fundusze UE i EOG	13,6 mld	1,7 mld
Środki JST	7,1 mld	0,15 mld
Budżet Państwa	0,34 mld	0,23 mld
Fundusze celowe (PFRON)	0,8 mld	0,12 mld
Środki prywatne	1,3 mld	0,29 mld
SUMA	23, 2 mld	2,4 mld

Podmioty odpowiedzialne za finansowanie programu

Zapewnienie środków finansowych na realizację Działań Programu należy do instytucji odpowiedzialnych za koordynację danego Działania. Instytucje te zobowiązane są do zaplanowania budżetu dla danego Działania z uwzględnieniem środków aktualnie przeznaczonych na realizację określonych przedsięwzięć i środków wymagających dodatkowego zaangażowania. Budżety danych Działań zostaną przedstawione w *Planie wdrażania Działania*. Właściwy dysponent środków budżetowych zabezpieczy w swojej części budżetowej niezbędne środki finansowe. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju skoordynuje ten proces w uzgodnieniu z Ministerstwem Finansów.